

**UCHWAŁA NR XIX/131//2026
RADY GMINY ŚWIERZNO
Z DNIA 20 STYCZNIA 2026 ROKU**

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Gminy Świerzno na lata 2026-2029

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1436) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Świerzno na lata 2026-2029” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Świerzno.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Sebastian Ligenza

UZASADNIENIE

Gmina zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r., o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025r., poz. 1153) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązek sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 ze zm.)

Niniejszy dokument stanowi aktualizację i kontynuację „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzno na lata 2021-2025”, który został przyjęty uchwałą Nr XXXVII/235/2021 Rady Gminy Świerzno z dnia 17 grudnia 2021 r.

Sporządzony Program został pozytywnie zaopiniowany przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie (pismo nr ZN.5120.8.2025.MDG z dnia 1 grudnia 2023 r.).

Mając powyższe na uwadze podjęcie niniejszej Uchwały należy uznać za zasadne.

Przewodniczący Rady Gminy

Sebastian Ligenza

*Załącznik do Uchwały Nr XIX/131/2026.
Rady Gminy Świerzno
z dnia 20 stycznia 2026 r.*

GMINA ŚWIERZNO

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

na lata 2026- 2029

Opracowanie:
VERBUM - W.G.W

Szczecin 2025

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 3
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 6
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 7
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Świerzno.....	s. 19
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Świerzno	s. 37
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Świerzno ustanowienia prawne	s. 47
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Gminy Świerzno	s. 52
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Świerzno	s. 56
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzno	s. 61
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 68
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 69
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 70
Załączniki (wykazy)	s. 76

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy ŚWIERZNO poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzno lata 2026 – 2029 zwany dalej „GPONZ 2026-2029” opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Gminy w Świerznie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, archiwum własnego Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie i Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Program zawiera informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Główną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, które determinują zakres przygotowanych celów i zadań „GPONZ 2026-2029”.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym.

Istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego¹.

W przygotowaniu niniejszego opracowania (programu) korzystano z „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku².

Główne materiały wykorzystane przy tworzeniu „**GPONZ 2026-2029**”:

¹ Kolejna edycja WPOnZ na lata 2025-2028 w opracowaniu.

² Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

1. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzno na lata 2021-2025.
2. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2021 r.
3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2020”), opr. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2020 r³.
4. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Świerzno (aktualizacja z 2018 r.) zwane dalej „SUiKZP 2017”.
5. Zasób archiwalny Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych, karty cmentarzy, dokumentacje parków.
6. Opracowania studialne – strona www. UG Świerzno.
7. Konsultacja z UG Świerzno.
8. Studium ruralistyczne (skrótowe) gminy Świerzno, oprac. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, 1996.

Bibliografia

1. Berghaus H., *Landbuch des Herzogthums Pommern und des Fürstenthums Rügen*, Th. II. Bd. 2, Anklam 1870.
2. Bronisch G, Ohle W., *Die Kunst und Kulturdenkmäler der Provinz Pommern, Kreis Kammin Land*, Stettin 1939.
3. Brüggemann L. W., *Ausführliche Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes des Königl. Preussischen Herzogthums Vor und Hinter-Pommern*, Th.II, Bd. 2.
4. *Güter-Adressbuch für die Provinz Pommern*, 1939.
5. Klempin R, Kratz G., *Matrikeln und Verzeichnisse der Pommerschen Ritterschaft vom XIV bis das XIX Jahrhundert*, Berlin 1863.
6. K. Kroman, *Barokowy dwór myśliwski w Świerznie – nieukończona rezydencja Flemmingów*, w: *Badania nad sztuką Pomorza*, Szczecin 1998; s. 149-156.

Zastosowane skróty:

AZP - Archeologiczne Zdjęcie Polski

³ Uchwała Nr XVII/214/20 z dnia 24 czerwca 2020 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr VIII/100/19, z dnia 28 czerwca 2019 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

BDZ	- Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
GEZ	- Gminna ewidencja zabytków
GPR	- Gminny Program Rewitalizacji
JST	- Jednostki samorządu terytorialnego
MKIDN	- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP	- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID	- Narodowy Instytut Dziedzictwa
OKK	- Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
GPONZ	- Gminny Program Opieki nad Zabytkami
PPONZ	- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
PZPWZ 2020	- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
SKZ	- Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
SRWZ	- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
SUIKZP	- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
t.j.	- tekst jednolity
UMWZ	- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
„ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003”	- Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003
WEZ	- Wojewódzka ewidencja zabytków
WPONZ	- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUOZ	- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
ZWKZ	- Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, Dz.U. z 2024, poz. 1292 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza **wójt** (burmistrz, prezydent miasta).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- **Wójt** (burmistrz, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Reasumując - podstawowym celem sporządzenia i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest ustawa z 23 lipca 2003 r. – o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. z późn. zm., Dz.U. z 2024, poz. 1292 z późn. zm.), zwana dalej „ustawa o ochronie zabytków 2003”), w której określono m.in. przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026” (tj. D.U. 2023, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021, poz. 56).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest **zabytek**, którego definicja według art. 3 „ustawy o ożionz 2003” brzmi:

- **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek ruchomy** - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **otoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ożionz 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2019 r., poz. 1479),
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodziela oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne – nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ożionz 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy

o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2022 r, poz. 503) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy oozionz 2003”. Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy oozionz 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „Ustawa oozionz 2003”. zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania (art.6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach

„Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.” precyzuje w art. 18 ust. 1., iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- ❖ sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- ❖ strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- ❖ planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłączonej strefy ekonomicznej;
- ❖ analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- ❖ decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez :

- uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu;
- ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochronę zabytków uwzględnia się także w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń. Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Gminna ewidencja zabytków

Zgodnie z **art. 21 „ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy

też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z art. 22 ust. 4 „ustawy o ożionz 2003” wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

„GEZ” nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy o ożionz 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych (art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19, 1.2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !!

Zmiana „ustawy o ożionz 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁴ w zakresie art. 81.1 – wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie w/w rozporządzenia. Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślenia z zasobu WEZ, GEZ, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z WKZ.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ożionz 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. **Minister** właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (GKZ).
Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem

⁴ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczo-doradczy. Przy GKZ działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniotawczy.

2. **Wojewoda**, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczy.

Zmiany w „ustawie oozionz 2003” przeprowadzone w latach 2017-2023.

W 2017 roku uwzględniono zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397);
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774);
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887);
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. poz. 1505);
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1887);
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379);
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60);
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086);

- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

1. zasadach wywozu zabytków za granicę,
2. udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
3. uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
4. restytucji zabytków,
5. powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
6. powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych – do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 - „ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003”). Powołany został (art. 83b - „ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003”) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 .1. „ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003”).** Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. poz. 1669);
- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania)

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

1. ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 1287);
2. ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;

3. ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (DZ.U. poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 1378);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 782).

W 2021 roku wprowadzone zmiany dotyczyły m.in.:

1. wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości);
2. uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

W 2022 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2022, poz. 840).

30 maja 2023 r. ogłoszono nowy tekst jednolity ustawy o ochroni zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2023, poz. 951). Zmiana uwzględnia wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 18 maja 2023 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 5, pkt. 3).

Trybunał Konstytucyjny orzekł:

Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

W 2024 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. z 2024, poz. 1292).

Między innymi w art. 87, dotyczącym opracowania wojewódzkiego / powiatowego / gminnego programu opieki nad zabytkami uchylono w pkt. 2. zapisy dotyczące celu:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.*

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”.

W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

Inne istotne uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2022, poz. 503 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2021, poz. 2351 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1973 ze zm.) z aktami wykonawczymi.
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2022, poz. 916 ze zm.), uwzględnia ochronę cech charakterystycznych danego krajobrazu, a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe.
- ✓ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1947).
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1899 ze zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2020, poz. 194).
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1038 ze zm.).

- ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. 2021, poz. 2373 z późn. zm.). Na mocy ww. ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. ustawa krajobrazowa (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Ustawa nakłada na władze samorządowe województwa obowiązki w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.
- ✓ Ustawa z dnia 07 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 1688).
- ✓ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 609) w art. 7 ust. 1 uznaje ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, a także sprawy kultury, zieleni i cmentarzy gminnych za zadanie własne gminy.
- ✓ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385): Określa, że celem muzeów jest m.in. gromadzenie i trwała ochrona dóbr kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów (art. 1 ww. ustawy).
- ✓ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393): Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego.
- ✓ Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164): materiały w narodowym zasobie archiwalnym to wszelkie materiały mające znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej o m.in. działalności Państwa i rozwoju kultury (art. 1 ww. ustawy).
- ✓ Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U z 2004 r. nr 212 poz. 2153). Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY ŚWIERZNO

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwój, z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- ❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy**
przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współdziałanie społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**
(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o *infrastrukturze informacji przestrzennej* z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 roku ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia to znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

❖ **Znak Błękitnej Tarczy** (znany także jako „Blue Shield”)

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol ten, zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.). Zgodnie z art. 12 „ustawy uoozionz 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

❖ **STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020 - z perspektywą do 2030**

(Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., Monitor Polski z 2017 r., poz. 260).

W zapisach Strategii, w punkcie 4. „Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – poprzez wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO)”.

Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/ Dziedzictwo/ Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

❖ **KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 („KSRR 2030”)⁵**

Przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Monitor Polski, z 2019 r., poz. 1060.

„KSRR 2030” zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „KSRR 2030” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030⁶.

❖ **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2023-2026, zwany dalej („KPOZioNz 2023-26”)**

(Przyjęty uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r., M.P. z 2023, poz. 1470)

W „KPOZioNz 2023-26” dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce, w trzech podstawowych obszarach:

- 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem „KPOZioNz 2023-26” jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

⁵ <https://www.muir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

⁶ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

Do realizacji wszystkich celów i zadań wymienionych w „**KPOZiOnZ 2023-26**” opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w „**KPOZiOnZ 2023-26**” są kierunki działań, wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Budżet „**KPOZiOnZ 2023-26**” wynosił ok 55,8 mln zł, a podmiotami koordynującymi zadania są:

- Departament Ochrony Zabytków
- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków

Uwaga:

W 2024 r. doszło do połączenia Narodowego Instytutu Dziedzictwa z Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków, co skutkuje zmianą zakresu realizacji i koordynacji zadań.

W 2025 r. trwały prace nad aktualizacją celów i zadań „**KPOZiOnZ 2023-26**”, w tym ograniczenia budżetu

Niektóre zadania szczegółowe, zapisane w „**KPOZiOnZ 2023-26**”, mogą mieć odniesienie do realizacji zadań w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzno na lata 2026-2029. Przykładowo takimi zadaniami są:

1.2.4. System bezpieczeństwa zabytków

- np. wypracowanie katalogu i rekomendacji w zakresie kategorii i znaczenia zabytków w danym regionie

2.2.3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D

- np. typowanie obiektów (w porozumieniu z WKZ) do cyfryzacji

2.3.1. Premia zabytkowa

- tworzenie nowego instrumentu finansowego dla właścicieli zabytków

3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami

- np. konspekty / poradniki / szkolenia

3.1.5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich

- np. podczas okolicznościowych wydarzeń plenerowych

3.1.7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów

3.2.1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach

❖ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r. ., Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego

- dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
 - praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
 - wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
 - wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

❖ **STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („SRWZ 2030”) do roku 2030**

(Przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego).

„SRWZ 2030” wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, „niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty, jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania, jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030⁷.

⁷ <http://bip.rbip.wzp.pl/artukul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030>.

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

❖ **REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO-POMORSKIEGO na lata 2021-2027
(obecnie trwają prace nad przyjęciem RPO WZ 2021-2027)**

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Wsparcie pochodzące z Programu koncentruje się na trzech podstawowych obszarach: gospodarka, infrastruktura i społeczeństwo. Celem strategicznym Programu jest poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych.

Dokument „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027. Roboczy opis celów szczegółowych (wersja z sierpnia 2021 roku)” wskazał m.in. priorytet 5: PRZYJAZNE MIESZKAŃCOM POMORZE ZACHODNIE zawierający cel szczegółowy (VI) – wzmocnienie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. W komentarzu podkreślono, że:

„Posiadanie dużej liczby zabytków w województwie wymaga ukierunkowania wsparcia ochrony dziedzictwa kulturowego na obszary, które będzie można udostępnić turystom. Działania te umożliwią dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej oraz przyczynią się do wzrostu roli turystyki jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczno-gospodarczemu regionu. Wyzwaniem w obszarze ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, związanym również z podnoszeniem atrakcyjności turystycznej regionu, jest poprawa stanu zabytków”.

❖ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO-POMORSKIEGO, zwany dalej („PZPWZ 2020”)**

(Przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.)

UWAGA: W 2020 r. nastąpiła aktualizacja Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 24 czerwca 2020 roku)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji

działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „**PZPWZ 2020**” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie⁸, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”.

Opracowanie to wskazało **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

W „**PZPWZ 2020**” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (**OKK**) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego⁹. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

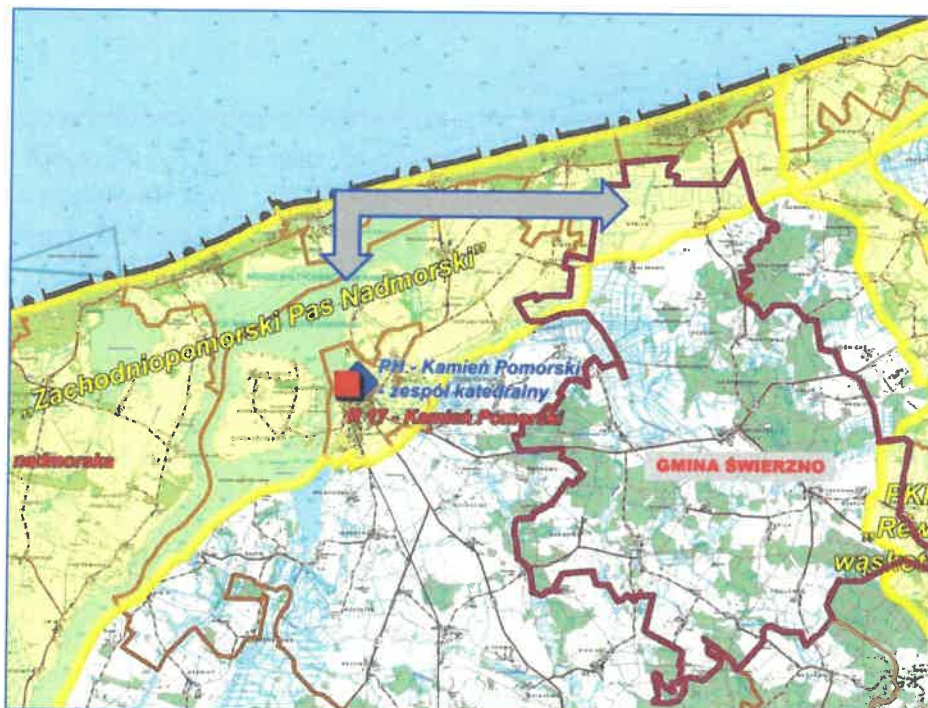
⁸ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; opracowanie powstało w 2010 r.

⁹ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2020.*, s. 136 - 139.

Północny skraj Gminy ŚWIERZNO załazi się w OKK 30.

OKK 30 ZACHODNIOPORSKI PAS NADMORSKI – opis w odniesieniu do obszaru gminy Świerzno.

Obszar wzdłuż wybrzeża Bałtyku, w granicach geograficznego Pobrzeża Bałtyku (wyspy Uznam i Wolin, Wybrzeże Trzebiatowskie, Wybrzeże Słowińskie).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych w przymorskim krajobrazie naturalnym;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełnianie nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych w wyniku „przeinwestowania” w strefie nadmorskiej i dążenie do zrównoważonego rozwoju tego obszaru, który może zapewnić długotrwałą atrakcyjność turystyczno-wypoczynkową.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewaloryzacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej historycznych układów ruralistycznych poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania i uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie parceli, skali i architektury zabudowy;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu (z dominantami – głównie kościołami), zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych.

Ochrona zabytkowych obiektów

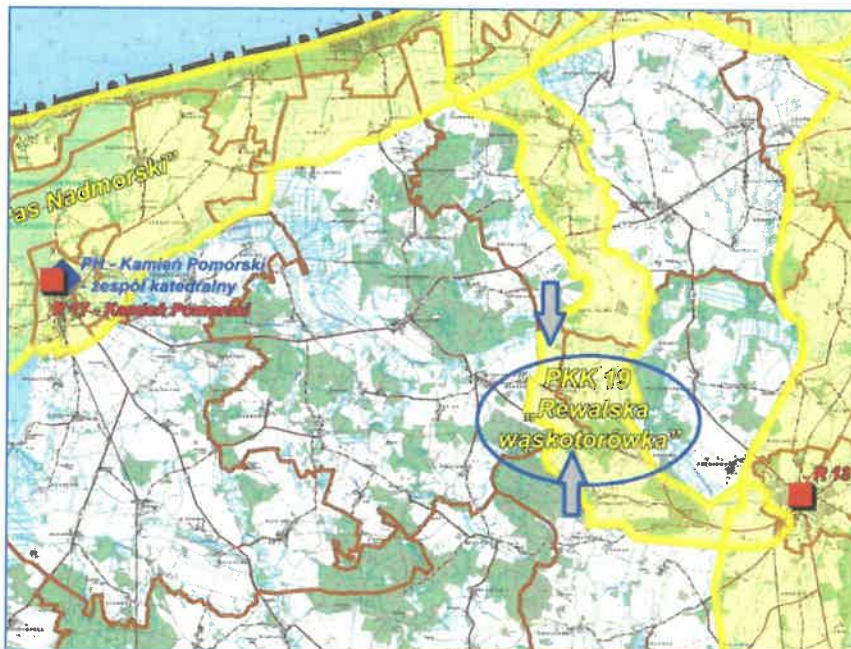
- utrzymanie w dobrym stanie innej zabudowy o zabytkowych walorach lokalnych i ponadlokalnych (zasób powinien być określony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i gminnej ewidencji zabytków);
- postuluje się urządzenie skansenu - miejsca ekspozycji zanikających form budownictwa, rzemiosła, urządzeń itp.;
- ochrona reliktywów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar pasa nadmorskiego (185 km) o wysokich walorach krajobrazowo – kulturowych, zagospodarowany na potrzeby ruchu turystyczno-wypoczynkowego oraz lecznictwa uzdrowiskowego. Na tym obszarze funkcjonują różne formy turystycznego wypoczynku i promocji regionu (w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe), które stanowią jeden z ważnych elementów działalności gospodarczej i aktywności samorządów lokalnych.

Należy wzmocnić i promować spuściznę przymorskiego dziedzictwa kulturowego, także w formie turystyki kwalifikowanej, które może być atrakcyjną i alternatywną formą wypoczynku nadmorskiego.

**Od płd.-wschodu do granic Gminy ŚWIERZNO przylega OKK 19:
„Rewalska Wąskotorówka”**

❖ **WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021–2024, zwany dalej „WPONZ 2021–2024”**

(Przyjęty Uchwałą nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 28 października 2021 roku)¹⁰

„WPONZ 2021–2024”¹¹ zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego UMWZP, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa. Wobec innych właścicieli zabytków może pełnić jedynie funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa w ramach aktualnych możliwości finansowych i organizacyjnych może tworzyć warunki wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

¹⁰ Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593.

¹¹ Edycja na lata 2025-2028 w opracowaniu.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

W osiągnięciu celów „WPONZ 2021–2024” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane), na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy, którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

Cele „WPONZ 2021–2024” to:

- I. Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego łąd przestrzenny województwa zachodniopomorskiego.
- II. Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego.
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodnio-pomorskiego.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywicznym I - „Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność utrzymania spójności Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z celami „WPOnZ 2021–2024” oraz uwzględniania ich w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego, a także w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej i innych dokumentach programowych WZ, dotyczących np. edukacji, turystyki, środowiska przyrodniczego. Wskazano też na konieczność wspierania procesu opracowywania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków oraz monitoring zmian prawa w zakresie ochrony zabytków.

Cel operacyjny: „integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym”, m.in. przez opracowanie:

- Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego, a także wzmocnienie wykorzystania potencjału dziedzictwa przez system ochrony krajobrazu kulturowego.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zabytków” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad drewnianym, rodzimym budownictwem ryglowym, jako wyróżnikiem kulturowym regionu;
- działania na rzecz utworzenia parku etnograficznego i tworzenia „Wirtualnego skansenu przy drodze OD STAREGO KRAKOWA DO NOWEGO WARPNA”;
- wspieranie działań na rzecz zabezpieczania obiektów zabytkowych przed zagrożeniami;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami („dobre praktyki” konserwacji i rewaloryzacji).

Cel operacyjny: „współodpowiedzialność za zabytki i lokalne dziedzictwo zakłada wspieranie samorządów lokalnych w działaniach na rzecz opieki i ochrony zabytków (np. gminne i powiatowe programy opieki, gminne ewidencje zabytków).

Cel perspektywiczny II - „Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne, z czego jeden dotyczy form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego (np. dotacje na prace renowacyjne i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnych ewidencjach zabytków) oraz z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozwój wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków, tradycje niematerialne i patriotyczne;
- działania na rzecz zagospodarowania obiektów zabytkowych na cele turystyczne i gospodarcze;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny: „tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami” kładzie nacisk na wspieranie rozwoju oferty turystycznej opartej o zabytki i elementy dziedzictwa oraz gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, z wykorzystaniem miejscowych tradycji.

Cel perspektywiczny III - „Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne związane z edukacją regionalną i promocją zabytków oraz walorów kulturowych regionu, w tym wspieranie funkcjonowania lokalnych muzeów i izb regionalnych.

Cel operacyjny: „edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego” wskazuje na następujące zadania:

- organizacja wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa, Europejskie dni Dziedzictwa, Noce Muzeów;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych i promocyjnych województwa;
- popularyzacja wiedzy o historii, zabytkach i dziedzictwie województwa i jego ochronie, z wykorzystaniem nowych technologii cyfryzacji zabytków;
- kształtowanie postaw patriotycznych w kontekście historii regionu.

❖ **POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („PKWZ”)**

(Przyjęta uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka kulturalna województwa zachodniopomorskiego”)

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla „PKWZ” określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie

geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano: „Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zaszczości oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Należy podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym niż w innych regionach Polski”. Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna, aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodniopomorską.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa

Zachodnio-pomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat.”

❖ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

Polityka, określona w perspektywie roku 2030, stanowi element kompleksowego planu działań mających na celu tworzenie jak najlepszych warunków życia i pracy mieszkańców, z postrzeganiem potencjału gospodarczego jako istotnego czynnika wzrostu. Turystyka stanowi istotną dziedzinę gospodarki województwa zachodniopomorskiego i jest akceleratorem aktywizacji społecznej, rozwoju regionalnego, pogłębiania procesów integracyjnych. Jako silnie powiązana z rozwojem kultury, w tym dziedzictwem kulturowym, a także sportu, ochroną środowiska, rolnictwem, transportem i zdrowiem, znajduje odniesienia w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i europejskim.

❖ **PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KAMIEŃSKIEGO**

Dotychczas – do września 2025 r. - nie został opracowany taki dokument o randze powiatowej¹².

❖ **POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH
POWIATU KAMIEŃSKIEGO**

Dofinansowania remontu zabytków z budżetu Powiatu Kamieńskiego

Wg danych ankietowych Powiat Kamieński nie udzielał dotacji na prace konserwatorskie lub roboty budowlane.

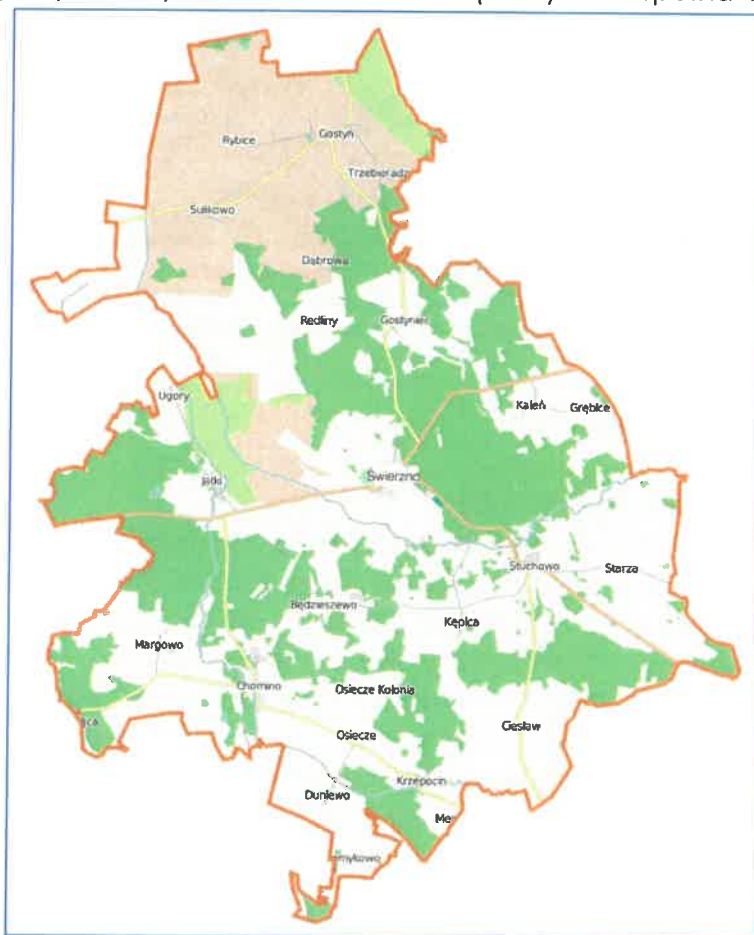
¹² Dane Starostwa Kamieńskiego pochodzą z ankiet przeprowadzonych przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie (II sprawozdanie z realizacji WPOnZ 2021-2024).

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY ŚWIERZNO

4.1. POŁOŻENIE GMINY W REGIONIE

Gmina Świerzno położona jest w północno-zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, w powiecie kamieńskim (ok. 12 km na półn.-wschód od Kamienia Pomorskiego); oddalona o ok. 4 km od Bałtyku. Sąsiaduje z gminami: Dziwnów, Rewal, Gryfice, Golczewo, Karnice i Kamień Pomorski.

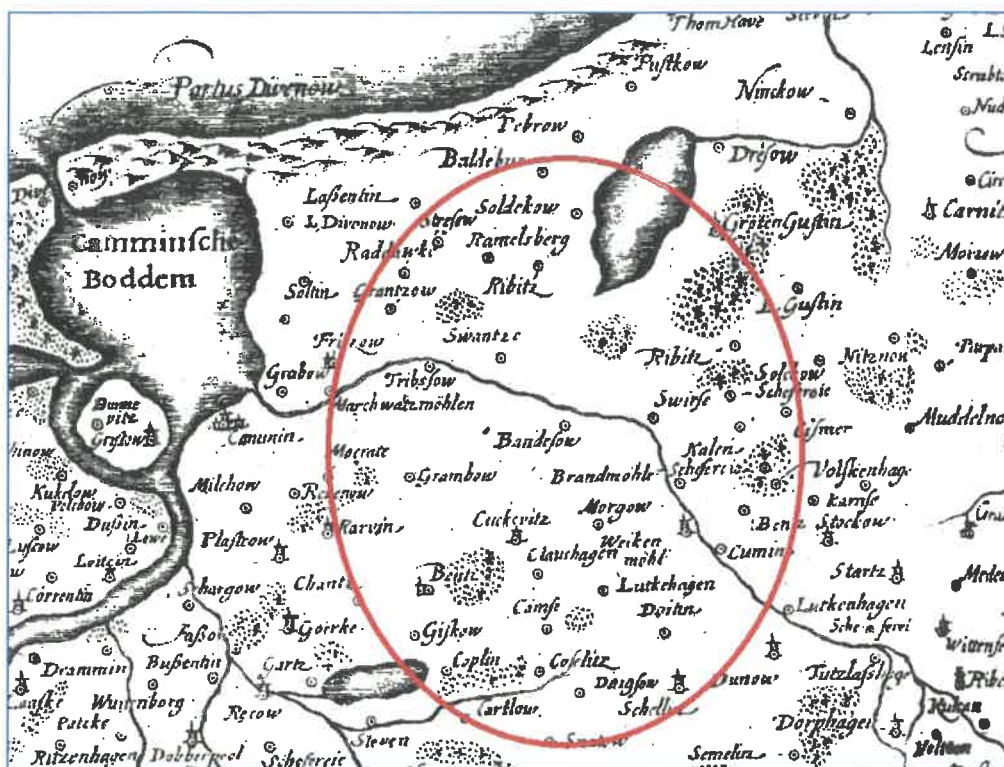
Obszar gminy znajduje się na Równinie Gryfickiej i Wybrzeżu Trzebiatowskim. Jest to typowa gmina wiejska (ok. 60% powierzchni zajmują pola uprawne) ze znaczącymi obszarami leśnymi (ok. 30%). Liczba mieszkańców (2024) to niespełna 4 tysiące.

4.2. ZASADNICZE CECHY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ŚWIERZNO¹³

Gmina Świerzno, będąca przedmiotem niniejszego opracowania, charakteryzuje się stosunkowo umiarkowanym nasyceniem walorami zabytkowymi, chociaż istnieją na jej terenie zarówno pojedyncze obiekty, jak i zespoły o wartościach unikatowych w skali ponadregionalnym podlegające ochronie prawnej – wpisane do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

¹³ Podstawę stanowi SKK Gm. Świerzno opracowane przez BDZ w 1998 r.

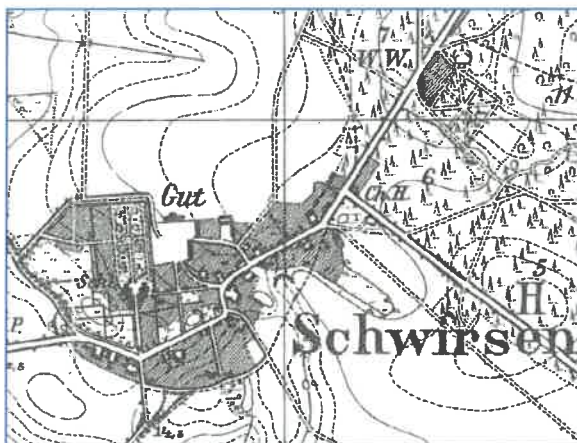

Wsie gminy Świerzno na mapie Lubinusa – 1648 r.

4.3.1. WSIE GMINY ŚWIERZNO

Ruralistyka – układy przestrzenne

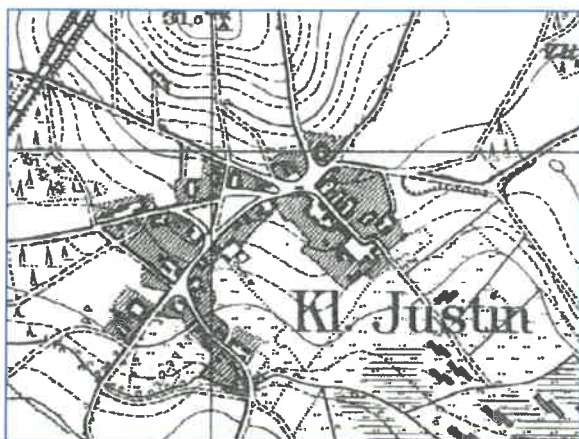
Większość wsi wyróżnia się średniowiecznym rodowodem (pierwsze wzmianki historyczne pochodzą z pocz. XIV- lub XV w.) jak np. Kaleń, Gostyń, Świerzno, Starza. Niektóre osady powstały w okresie kolonizacyjnym na pocz. XIX w. (Grębice, Redliny). Historyczne układy przestrzenne - charakterystyczne dla średniowiecza - uległy w przeważającym stopniu poważnej transformacji i zatarciu. Dotyczy to np. Ciestawia, Gostynia, Duniewa – dawnych wsi owalnicowych; Gostyńca, Margowa dawnych wsi załtkowych. Obecnie najczęściej występują układy wielodrożnicowe, lub ulicowe. Wyjątkiem w tej kategorii jest czytelny układ okolicowy Kalenia, świadczący o jego słowiańskim rodowodzie.

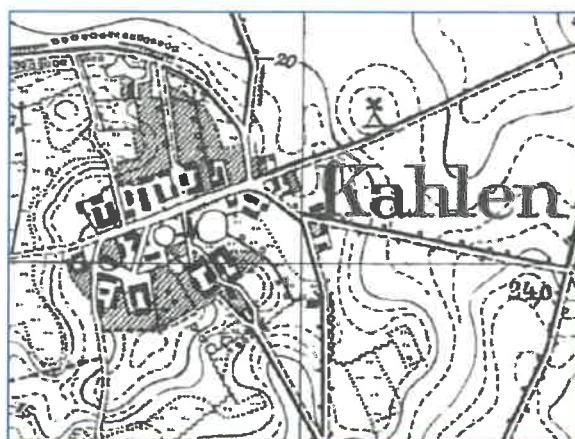
Świerzno – wielodrożnica z zespołem dworskim

Gostyń – owalnica z zespołem dworskim

Gostyniec – zatukowa, ob. wielodrożnica

Kaleń – okolnica

Architektura sakralna

Reprezentowana jest na terenie gminy nader skromnie. Zachowały się tutaj zaledwie dwa kościoły: ryglowy z 1681 r w Świerznie (w rejestrze zabytków), neogotycki obiekt z 1847 r. w Gostyniu oraz i relikt średniowiecznego kościoła wraz cmentarzem przykościelnym w Gostyniu (wpisu do rejestru zabytków dokonano w 2014 r.).

Świerzno – kościół ryglowy (<https://www.skansenprzydrodze.pl/swierzno>)

Gostyń kościół neogotycki (<https://swierzno.pl/zabytki/>)

Cmentarze

O istnieniu dawnych nekropoli często możemy wnioskować wyłącznie w oparciu o mapy historyczne (np. dawny cmentarz przykościelny na terenie nawsia w Gostyniu¹⁴); niejednokrotnie brak bowiem innych śladów w terenie. Na obszarze gminy jest 16 historycznych (w większości nieczynnych i zaniedbanych) nekropoli poewangelickich, w tym cmentarze rodowe. Obiekty ujęte zostały w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a tym samym także w gminnej ewidencji.

Gostyń – cmentarz przykościelny: kościół nie istnieje, cmentarz - stan z 1987 r.: archiwum WKZ.

Zespoły rezydencjonalno-folwarczne

Istniejące pierwotnie na terenie gminy zespoły pałacowo-parkowe i folwarki charakteryzują się zróżnicowanym stopniem zachowania.

Unikatowym przykładem barokowego założenia rezydencjonalnego na Pomorzu Zachodnim¹⁵ jest ryglowy zespół dworski (wraz z parkiem) w Świerznie, założony na planie „entre cour et jardin” (między dziedzińcem a ogrodem), wzorowanym na układach francuskich. Zachowany obecnie zespół budynków podworskich w Świerznie został wzniesiony w latach 1718 – 1730, za czasów Bogusława Bodo von Flemminga z linii mierzęcińskiej – grafa i generała porucznika kawalerii, który w 1717 roku opuścił armię oraz dwór drezdeński, zamieszkał w Trzęsaczu i przystąpił do zarządzania swoimi dobrami¹⁶.

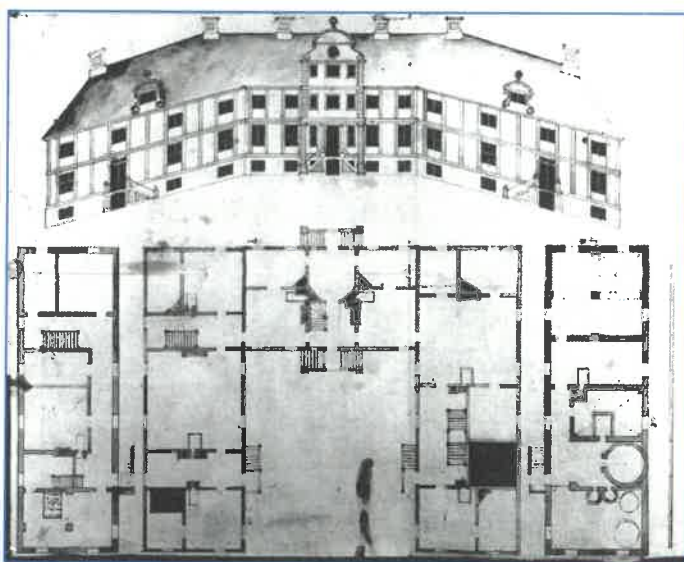

¹⁴ Z próbą jego barbarzyńskiej dewastacji i profanacji szczątków ludzkich przez inwestora.

¹⁵ W. Witek, *Budownictwo ryglowe doby baroku na Pomorzu Zachodnim*, w: *Zeszyty Siemczyńsko – Henrykowskie*, T. XIII, red. B. Andziak, Siemczyno 2019, s. 97-124.

¹⁶ Analiza części historycznej na podstawie: *Karta ewidencyjna zespołu zabudowy podworskiej w Świerznie*, oprac. W. Witek, 1998 oraz K. Kroman, *Barokowy dwór myśliwski w Świerznie – nieukończona rezydencja Flemmingów*, w: *Badania nad sztuką Pomorza*, Szczecin 1998, s. 149-156.

W 1718 roku Bogusław Bodo przystąpił do budowy nowej siedziby w Świerznie (na miejscu dawnego „zamku”), nadając jej charakter okazałego dworu myśliwskiego. W tymże 1718 roku Bogusław Bodo zawarł kontrakt z majstrem ciesielskim Janem Andrzejem Hase ze Stargardu na prace montażowe, w oparciu o projekt bliżej nieznanego architekta¹⁷. Prace budowlane ukończono w stanie surowym (bez wystroju architektonicznego) w 1723 roku. Polichromię sali balowej wykonano w 1728 roku, a ostatnie prace wykończeniowe notowane były jeszcze w 1730 roku. Równocześnie z budową dworu zaprojektowano i zrealizowano park o założeniu francuskim, z dekoracyjnymi parterami i owalnymi sadzawkami w czterech gabinetach, z alejami lip i kasztanowców oraz warzywnikiem i licznymi kanałami, rowami¹⁸. Całość inwestycji budowlanej ograniczyła się do wzniesienia oficyn mieszkalnych, sali balowej, budynku oficjalistów i stajni; zespół miał być zamknięty od północy okazałym, dwukondygnacyjnym pałacem z dwoma skrzydłami, na miejscu którego stał – do 1764 roku – „stary zamek”.

Projekt niezrealizowanego pałacu

Budynki zespołu utrzymane są w skromnych formach barokowych, nawiązujących do miejscowej tradycji budownictwa ryglowego. Wzniesione zostały na planie wydłużonych prostokątów (dwór i dawna stajnia z ryzalitami pośrodku elewacji), a oba gołębniki na rzucie ośmioboków. Wszystkie cztery budynki w obrębie dziedzińca są parterowe, nakryte dachami mansardowymi z naczótkami, południowe budynki gospodarcze mają dachy dwuspadowe, a dwukondygnacyjne gołębniki zwieńczone są ostrosłupowymi hełmami. Elewacje poszczególnych budynków rozwiązane zostały z zachowaniem symetrii. Fasada dworu jest dziewięcioosiowa, akcentowana pośrodku trójosiowym i piętrowym ryzalitem, opiętym wieżyczkami. Symetrię frontowych elewacji oficyn podkreślają szerokie facjaty zwieńczone trójkątnymi szczytami. Wnętrza dworu i oficyn oparte są na układach dwutraktowych, z licznymi modyfikacjami; w oficynie dworskiej znajduje się sala balowa, w której zachwala się

¹⁷ Być może wywodził się ze środowiska drezdeńskiego – np. Jan Fryderyk Knöbel, związany z hrabią Jakubem Henrykiem von Flemmingiem (bratem Bogusława).

¹⁸ M. Haas-Nogal, *Projekt rewitalizacji parku w zespole dworskim w Świerznie*, w: *Zachodniopomorskie Wiadomości Konserwatorskie*, red. K. Kalita-Skwirzyńska, Szczecin 2010, s.121-122.

empora orkiestry oraz barokowa polichromia stropu z przedstawieniami muzykantów i włoskich aktorów odgrywających postacie z *commedii dell'arte* (komedii ludowej).

Wnętrze sali balowej

Ryglowe ściany budynków podworskich mają regularną kompozycję drewnianego szkieletu, którego rytm wyznacza w większości układ otworów. Szkielet tworzy powtarzalny schemat, złożony z słupów osadzonych na podwalinie, zwieńczonych oczepami i połączonych dwoma poziomami rygli, spięty w narożnikach i pośrodku ścian długimi (między oczepem a podwaliną), ukośnymi zastrzałami. Wypełnienie pól międzyryglowych stanowi cegła ceramiczna, a farchy są częściowo tynkowane.

Zespół zabudowy podworskiej w Świerznie zachował – mimo przebudów, remontów i zmian własnościowych – pierwotną kompozycję przestrzenną, formę architektoniczną poszczególnych budynków (ostatecznie ukształtowaną w 1 ćw. XX w.), a także pojedyncze elementy stolarki i wystroju wnętrz. Zabudowa rozplanowana na zasadzie lustrzanej symetrii tworzy jednorodne wnętrze architektoniczne o wysokich wartościach zabytkowych¹⁹. Obecnie zespół podworski (z parkiem) oczekuje na pełną rewaloryzację.

¹⁹ Wysokie wartości zabytkowe tego zespołu zostały dostrzeżone już w 1954 r., kiedy to wpisano go do rejestru zabytków (pod nr 20) – jako jeden z pierwszych w woj. szczecińskim.

Wysokimi walorami zabytkowymi odznaczają się ponadto pałace (i dwory) i parki w: Stuchowie, Gostyniu, Sulikowie, Jatkach. Założenia folwarczne uległy widocznym przekształceniom, wyburzono wiele budynków gospodarczych (np. tartak w Stuchowie, budynki inwentarskie w Jatkach), powstały nowe obiekty, często wielkokubaturowe dewaloryzujące pierwotne układy. Po rozwiązaniu PGR-ów spora część popadła w ruinę (np. w Sulikowie, Gostyniu).

Stuchowo - pałac

Gostyń - pałac

Gostyń - park

Margowo - folwark

Zabudowa wiejska

W większości wsi dominuje zabudowa z końca XIX i 1 ćwierci XX w., murowana z cegły ceramicznej. Domy mieszkalne o zróżnicowanej skali, często z wystawkami lub gankami, ze sporadycznie zachowanym detalem. Budynki gospodarcze pierwotnie przeważnie murowane z cegły oraz murowano-ryglowe, nietynkowane o małej i średniej skali. Zabudowa gospodarcza najczęściej została dostosowana do nowych potrzeb – wiele obiektów zaadaptowano na cele mieszkalne (kwatery dla letników) lub usługowe.

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci najpoważniej ucierpiało tradycyjne, rodzime, ryglowe **budownictwo mieszkalne i gospodarcze**. Obecnie w większości wsi gm. Świerzno zachowały się nieliczne obiekty; często zdewaloryzowane nowymi otworami okiennymi, elewacjami panelowymi, nowymi typami dachów; dotyczy to zwłaszcza Gostynia i Gostynca, docieplana od zewnątrz.

W XIX i XX-wiecznej opracowaniach historyczno-krajoznawczych miejscowości obecnej gminy Świerzno były zaliczane do najpiękniejszych wsi powiatu kamieńskiego, z uwagi na duże nasycenie zabudową ryglową. Jeszcze w latach 70. XX w. ten typ zabudowy powszechnie występował na tym terenie. Część tych obiektów typowano do rejestru zabytków, m.in.: Kaleń nr 4 - chatupa (XVIII w.) i zagroda nr 1/1a, Chomino - domy nr 9, 45, Świerzno - chatupy nr 14, 16.

Kaleń nr 4: XVIII-wieczna chatupa

Kaleń nr 1a: XIX-wieczna zagroda

Chomino nr 45: dom, pocz. XX w.

Świerzno nr 14: XIX-wieczna chatupa

Archiwum WUOZ w Szczecinie

4.3.2. DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE

Źródła archeologiczne stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach obszaru gminy Świerzno. W ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie gminy zewidencjonowano **177 stanowisk archeologicznych**²⁰, w tym: grodziska, cmentarzyska, zamek, punkty i ślady osadnicze z okresu od epoki kamienia (paleolitu) do okresu nowożytnego. Odnotowuje się kilka stanowisk z epoki kamiennej, neolitu i epoki brązu. We wsi Stuchowo odnaleziono grób książęcy z okresu wpływów rzymskich (III – IV w. n.e.). Od tego czasu odnotowuje się tu ciągłość osadniczą.

Specyfika ochrony zabytków archeologicznych polega, m.in. na właściwym wykorzystaniu zasobów kulturowych poprzez integrację funkcjonalno-przestrzenną z istniejącą strukturą osadniczą i ograniczenie zbędnych działań inwestycyjnych

²⁰ Dla tych obiektów opracowano 220 Karty Ewidencyjne Stanowisk Archeologicznych (KESA)

.Priorytetem winno być zachowanie najcenniejszych śladów osadniczych z pradziejów, a w przypadku inwestycji należyte ich udokumentowanie.

Stanowiska archeologiczne przyporządkowane są do trzech kategorii ochronny: W.I., W.II oraz W.III, gdzie obowiązują różne ograniczenia wynikające z ochrony konserwatorskiej, od całkowitego zakazu inwestowania do konieczności prowadzenia interwencyjnych badań archeologicznych prowadzonych pod nadzorem konserwatorskim.

Stanowiska archeologiczne są w całości ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

4.3.3. ZABYTKI RUCHOME

W wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych z terenu gminy Świerzno ujętych jest **18 obiektów**. Najbogatsze wyposażenie zachowało się kościele pw. Świętej Trójcy w Świerznie, a do rejestru zabytków wpisany został barokowy ołtarz z 1727 r.; jest to jedyny obiekt objęty tą formą ochrony w Gminie Świerzno.

Poza tym w WEZ znajduje się XX-wieczne wyposażenie kościoła w Gostyniu ((m.in. ołtarz, ambona, chrzcielnica, świecznik, organy) i rzeźba ogrodowa przy dworze w Margowie.

4.3.4. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem, itp.

Ziemia kamieńska jest miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), Współtworzą go zarówno istniejące zabytki, jak i historyczne postaci, które żyły tu od średniowiecza po czasy współczesne. Niewątpliwie zmiany geopolityczne po II wojnie światowej, całkowita wymiana ludności, a co za tym idzie przerwanie ciągłości kulturowej przyczyniły się do nieodwracalnych zmian w tej sferze. Nowi mieszkańcy przywieźli ze sobą bagaż własnych doświadczeń i tradycji mających odzwierciedlenie zarówno w obrzędowości dorocznej jak i rodzinnej (szczególnie wśród ludności wiejskiej). Wraz z upływem lat ulegały one poważnym transformacjom, a nierzadko wręcz zanikowi.

Charakterystycznym przejawem religijności nowych mieszkańców było pojawienie się elementów małej architektury w postaci kapliczek i krzyży z kapliczkami (obcych wyznaniu protestanckiemu). Niejednokrotnie pełniły one funkcję świątyń, miejsc modlitw majowych czy różańcowych. Obecnie stanowią trwałe elementy w krajobrazie wiejskim.

Charakterystycznym elementem dziedzictwa niematerialnego jest z pewnością herb gminy Świerzno. Herb przedstawia na tarczy w polu białym czerwonego gryfa zachodniopomorskiego ze złotym dziobem i szponami, znajdującego się ponad zieloną murawą i trzymającego w szponach żółtą tarczę ze srebrnym okuciem, na której umieszczono trzy błękitne ryby w słup. Nad tarczą znajduje się czarny jeleń św. Huberta

z żółtym krzyżem między rogami. Całość zwieńczona jest żółtą tabliczką, z czarnym napisem „Świerzno”

Samorządową instytucją kultury jest Gminna Biblioteka Publiczna w Świerznie z filią w Gostyniu.

Na terenie gminy działają dwie szkoły podstawowe (w Świerznie i Stuchowie); świetlice wiejskie (Świerzno, Gostyń, Chomino, Jatki, Kaleń, Gostyniec, Stuchowo).

Szlaki turystyczne na terenie gminy: Droga Św. Jakuba etap 34 Karnice – Kamień Pomorski (opis: <https://swierzno.pl/sciezki-rowerowe-i-spacerowe/>).

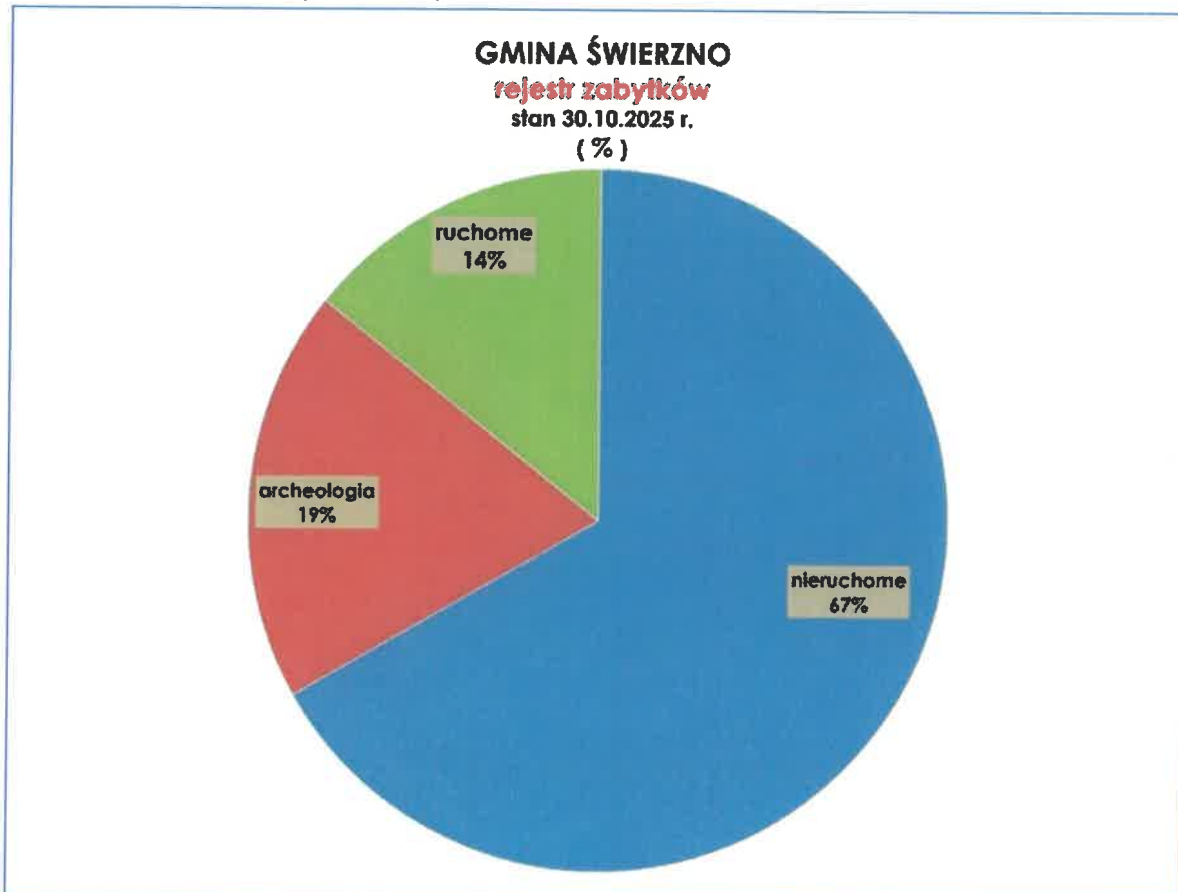
Zasadnicze elementy waloryzujące tereny gminy Świerzno to:

- ✓ dziedzictwo archeologiczne, w tym posiadające formy terenowe (np. grodziska)
- ✓ wsie o czytelnych średniowiecznych układach ruralistycznych (np. owalnice)
- ✓ założenia dworsko-folwarczno-parkowe
- ✓ częściowo zachowana ryglowa zabudowa chłopska (XVIII i XIX-wieczna)
- ✓ liczne historyczne nekropolie
- ✓ aleje przydrożne

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY ŚWIERZNO USTANOWIONA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Na terenie gminy Świerzno stosunkowo niewiele obiektów i obszarów posiada prawną ochronę w postaci wpisu do rejestru zabytków.

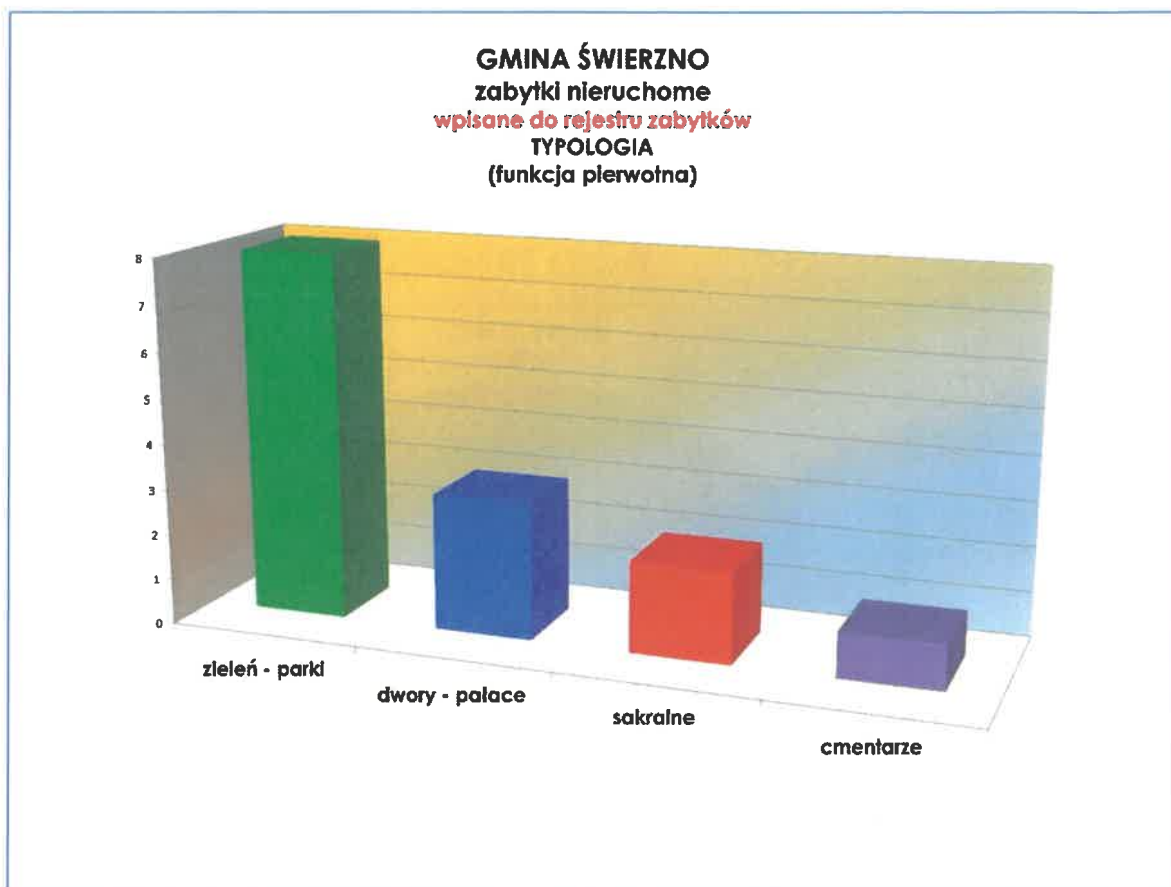

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Świerzno znajduje się **14 obiektów** i obszarów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych woj. zachodniopomorskiego (stan na 31.10. 2025 r.). Obiekty znajdują się w 8 miejscowościach: Będziszewo (1), Gostyń (3), Jatki (1), Kępica (1), Margowo (2), Stuchowo (2), Sulikowo (1), Świerzno (3). Największą grupę stanowią parki podworskie (8). Pozostałe kategorie to: 3 dwory – płace, 2 – kościoły, 1 cmentarz przykościelny.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wykonywanie wszelkich prac budowlanych (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, uzgodnionej z organem właściwym d/s ochrony

zabytków, wydania decyzji o zezwoleniu na budowę po uzyskaniu pozytywnej opinii tego organu i uzyskaniu przez wykonawcę odpowiedniej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wykaz rejestru zabytków nieruchomych gminy Świerzno – załącznik nr 1

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy jest tylko jeden obiekt ruchomy wpisany do rejestru zabytków. Jest to ołtarz ambonowy w kościele pw. Świętej Trójcy w Świerznie. Ołtarz wykonany w 1727 r., drewniany – polichromowany, późnobarokowy.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

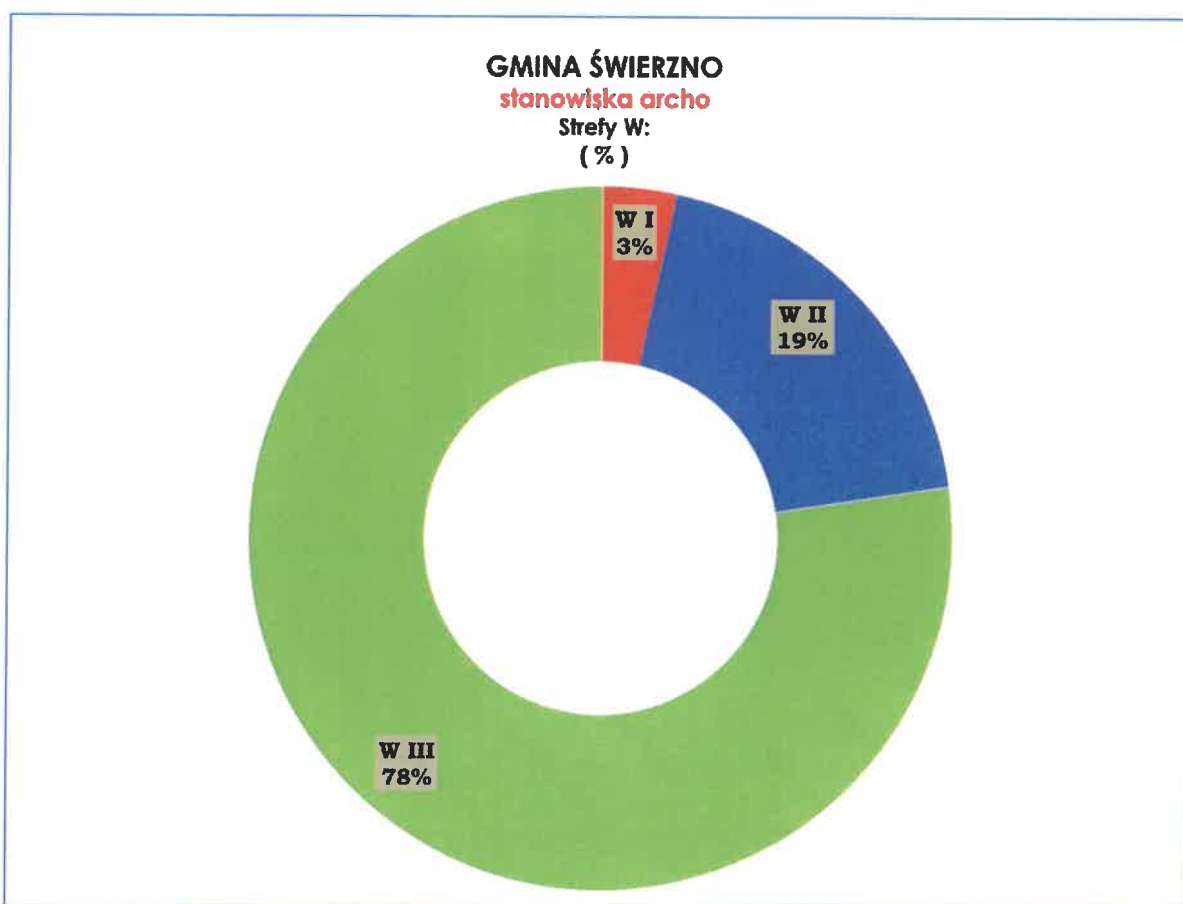
W obrębie gminy Świerzno zaewidencjonowano **177 stanowisk** archeologicznych. Opracowano dla nich indywidualne dokumentacje konserwatorskie w postaci Kart Ewidencji Stanowiska Archeologicznego, będących elementem składowym większej bazy danych stanowisk archeologicznych obejmujących obszar całej Polski, to jest Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

Do rejestru zabytków archeologicznych wpisano 4 zabytki:

1. Kępica, stan. 4 (AZP: 19-09/41) – grodzisko wczesnośredniowieczne, nr rej: 736/72, z dn. 01.10.1972 r.
2. Starza, stan. 2 (AZP: 19-10/72) – cmentarzysko kurhanowe, nr rej. 721/72, z dn. 17.08.1972 r., znak: Kl.I.6801/3/72.
3. Starza, stan. 6 (AZP: 19-10/37) – cmentarzysko (kurhany), nr rej. 723/72, z dn. 18.08.1972 r., znak: Kl.I.6801/5/72.
4. Stuchowo, stan. 1 (AZP: 19-10/25) - grodzisko z wczesnego średniowiecza, nr rej 695/71, z dn. 10.11.1971 r., znak: Kl.I.6801/15/71.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków objęte są strefą „W I” pełnej ochrony konserwatorskiej, wykluczającej całkowicie działalność inwestycyjną. Dodatkowo jeszcze 2 stanowiska (Kępica i Stuchowo) objęte są strefą W.I.

34 stanowiska znajdują się w strefie W.II (po pięć w Margowie i Starzy), które charakteryzują się wysokimi wartościami naukowymi. Pozostałe 13 stanowisk archeologicznych jest objętych strefą W.III (najwięcej w Sulikowie, Margowie i Gostyniu).

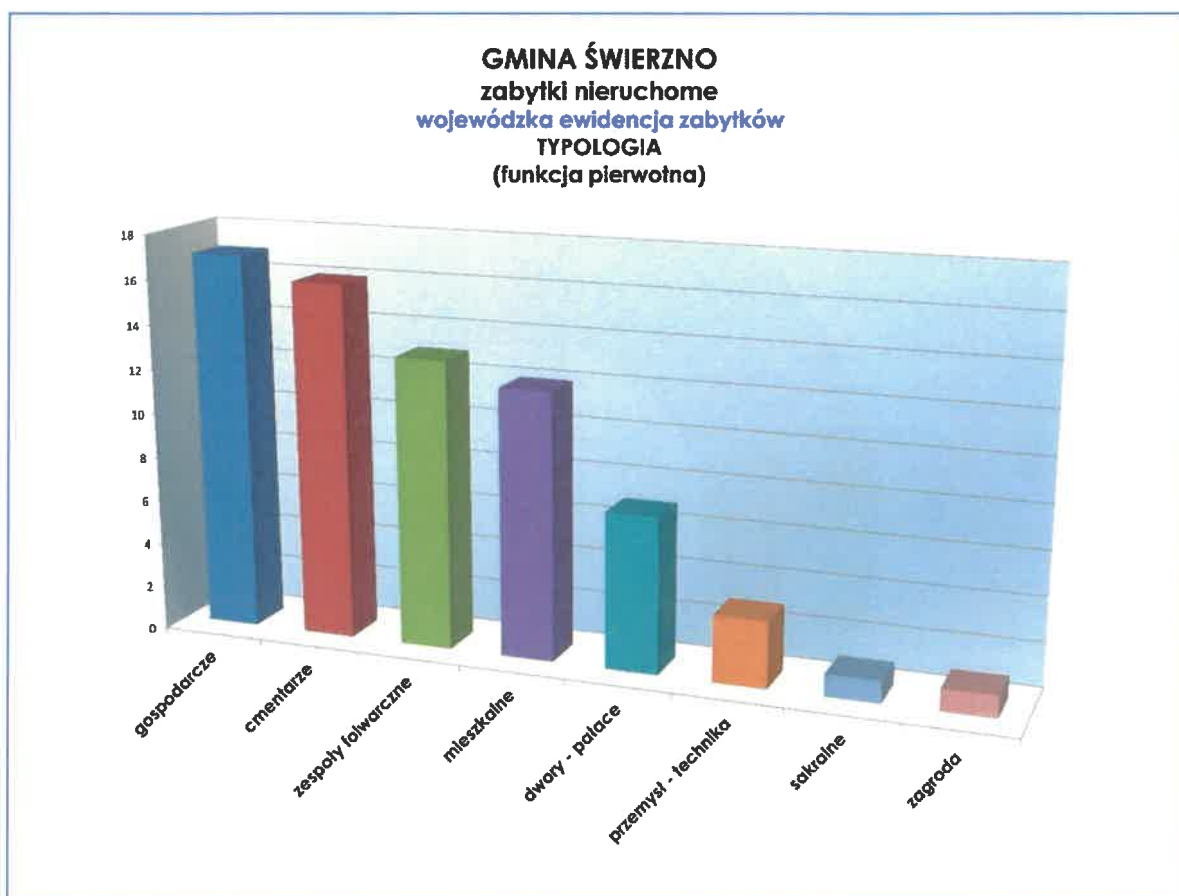
Wykaz stanowisk archeologicznych gminy Świerzno – załącznik nr 2

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW (WEZ)

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie, opracował „wykaz zabytków nieruchomości z terenu Gminy Świerzno ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”²¹.

Zgodnie z ww. wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków Gminy Świerzno obejmuje obecnie **74 zabytki** (z 83 wpisów w 2014 r.), co nie jest tożsame z ilością obiektów. W tej kategorii dominują:

- zespoły folwarczne z zabudową gospodarczą,
- historyczne nekropolie
- zabudowa mieszkalna (chałupy)
- zespoły folwarczne,
- dwory i pałace

²¹ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym ww. rozporządzenia.

Stan zachowania obiektów w wojewódzkiej ewidencji zabytków jest zróżnicowany. Nieużytkowane cmentarze poewangelickie są w większości zaniedbane i zdewastowane. Zespoły folwarczne są znacznie dewaloryzowane, z licznymi ubytkami zabudowy gospodarczej. Niektóre domy i obiekty rezydencjonalne zostały poddane licznym (dewaloryzującym) modernizacjom.

Z wykazu wojewódzkiej ewidencji zabytków (z 83 wpisów) ubyło 9 obiektów lub zespołów (założenia folwarczne) z uwagi na ich dewaloryzację, bądź całkowite zniszczenie. To m.in. dwór w Będziszewie (wykreślony w 2016 r.); Chomino (zespół folwarczny częściowo rozebrany); chałupa nr 1 w Gostyńcu (dewaloryzowana); stodoła w zespole folwarcznym w Gostyniu; budynek mieszkalny w zespole folwarcznym w Gostyniu; owczarnia folwarczna w Margowie; zespół folwarczny w Rybicach (wyłączony z WEŻ w 2020 r.), zdewaloryzowany zespół folwarczny w Sulikowie (rozebrano spichlerz, oborę i stolarnię w 2016 r.).

Wojewódzka ewidencja zabytków jest zbiorem otwartym, a wszelkie (nowe) wpisy dokonane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wymagają uwzględnienia takiego obiektu w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Wykaz obiektów nieruchomości w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków – załącznik nr 3

Na terenie Gminy Świerzno nie występują obiekty uznane przez Prezydenta RP za **Pomnik Historii**.

Na obszarze gminy nie powołano **Parku Kulturowego**.

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY ŚWIERZNO

6.1 STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY ŚWIERZNO, zwane dalej „SUIKZP 2017”

(Uchwała Nr XXIV/168/2017 Rady Gminy Świerzno z dnia 30 marca 2017 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świerzno)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną gminy. Studium uwarunkowań nie jest wprawdzie aktem prawa miejscowego, jednak wprowadzenie przyjętych w nim zapisów do obiegu prawnego następuje poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązuje reguła zgodności zasad zagospodarowania i zabudowy przyjętych w miejscowym planie z kierunkami wytyczonymi w studium.

Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Jednym z podstawowych celów polityki przestrzennej jest – zachowanie dziedzictwa kulturowego, jako świadectwa nawarstwień kulturowych i historycznych, utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

W Studium określono zasób do zachowania i ochrony – obszary i obiekty – w tym:

- układu i reliktyw osadnictwa prehistorycznego,
- średniowiecznej i nowożytnej struktury osadniczej,
- historycznych nawarstwień i przekształceń cywilizacyjno-kulturowych,
- niematerialnych wartości historycznych i społecznych

Ochrona krajobrazu powinna być planowana i realizowana wspólnie dla zasobów dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

Charakterystyka zagrożeń środowiska kulturowego Gminy Świerzno

Zagrożenia dla zasobu archeologicznego.

Ochrona zabytków archeologicznych jest jedną z trudniejszych dziedzin konserwatorskich. Zagrożeniem dla nich jest brak ekonomicznego i funkcjonalnego uzasadnienia ich zachowania, nie wspominając o badaniach systematycznych czy ratowniczych.

Zmiany w technice gospodarowania rolniczego nie wpływają właściwie na szanse zachowania, a w zasadzie zaniechania niszczenia stanowisk archeologicznych. W coraz większym stopniu zagrożeniem dla krajobrazu archeologicznego są dokonywane wtórne podziały terenów rolnych, a także powstawanie nowej zabudowy. Pojawiają się ostatnio nowe podziały własności nie uwzględniają granic wsi, nowi użytkownicy stosują bardzo ciężki sprzęt na dużych obszarach, co niekorzystnie wpływa na stan zachowania stanowisk.

Zagrożenia krajobrazu kulturowego.

Stan zachowania wartości kulturowych na obszarze gminy Świerzno jest zróżnicowany. Obok miejscowości o metryce średniowiecznej, charakteryzujących się wysokimi walorami zabytkowymi (Gostyń. Kaleń) istnieją osady XIX-wieczne.

Znaczna część historycznej zabudowy wiejskiej uległa dewaloryzacji, zespoły folwarczne w części wyburzono, mieszkalna zabudowa pofolwarczna została zniekształcona licznymi modernizacjami, dociepleniami. Historyczna zieleń komponowana wymaga pilnych prac. Unikatowy zespół pałacowo-rezydencyjno-parkowy nie jest otoczony odpowiednią pieczęią właścicielską..

Podstawowym zagrożeniem przetrwania większości zabudowy wiejskiej jest niedostosowanie istniejącego zasobu do dzisiejszych wzorców kulturowych i cywilizacyjno-technicznych. Brak jest ekonomicznego i funkcjonalnego uzasadnienia do eksploatacji wielu obiektów gospodarczych i produkcyjnych. Dotyczy to również historycznych zespołów folwarcznych i ich zabudowy.

Zagrożeniem jest ekspansywna promocja nowoczesnych materiałów i detalu budowlanego, którego użycie dewaloryzuje skromne i jednorodne kompozycje zabudowy oraz może wpłynąć na pogorszenie stanu technicznego obiektów.

Do czynników bezpośrednio zagrażających estetyce zabudowy należą współczesne metody modernizacji i adaptacji polegające na:

- powiększaniu i wymianie okien oraz powiększaniu wrót i wymiana ich stolarki z naruszeniem zasad pierwotnych podziałów i kompozycji na elewacji,
- ocieplaniu budynków i związaną z tym likwidacją wystroju ceglanego i tynkowego, a w przypadku konstrukcji szkieletowej przyspieszanie jej destrukcji biologicznej,
- wymianie pokryć dachowych i upraszczaniu geometrii dachów,
- adaptacjach zabudowy gospodarczej, bez profesjonalnych opracowań projektowych,
- fragmentarycznym tynkowaniu i malowaniu elewacji (akcent „właścicielski”)
- likwidacji tradycyjnych (drewnianych, murowanych i kamiennych) ogrodzeń i płotów na rzecz betonowych prefabrykatów czy systemowych rozwiązań metalowych,
- likwidacji brukowanych nawierzchni podwórz i pokrywaniu ich betonem lub „polbrukiem”,
- dostawianie różnych dobudówek, garaży i wiat.

Na dewaloryzację i zniszczenie narażone są elementy zieleni komponowanej: parki i historyczne nekropolie. Brak prac pielęgnacyjnych powoduje dewastację historycznej kompozycji przestrzennej, cmentarze - z kolei - bez ogrodzeń i stosownego dozoru stają się "ziemią niczyją".

6.2. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚWIERZNO na lata 2021-2025

(Uchwała Nr XXXVII/235/2021 Rady Gminy Świerzno z dnia 17 grudnia 2021 r.)

Gmina Świerzno wypełniła ustawowy obowiązek uchwalając Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2025 zawierający następujące cele:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Wspieranie procesów rewaloryzacji obiektów zabytkowych i rewitalizacji obszarów zabytkowych.
4. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
5. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
6. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
7. Aktywizacja społeczna w zakresie współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków.
8. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6.3. DOFINANSOWANIA REMONTÓW ZABYTKÓW Z BUDŻETU GMINY ŚWIERZNO

Zgodnie z danymi zawartymi w ankiecie kierowanej do JST szczebla gminnego, w ramach realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami, Gmina Świerzno nie udzielała w ostatnich latach dotacji na prace remontowe i konserwatorskie .

W 2024 r. dofinansowanie uzyskała Szkoła Podstawowa mieszcząca się w zabytkowym pałacu w Stuchowie, na prace konserwatorskie elewacji i wymianę stolarki okiennej w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład Program Inwestycji Strategicznych – w wysokości 1.195,500 zł.

UWAGA !

Zmiana ustawy 2003 - z 22 czerwca 2017 r.²² w zakresie art. 81.1 - wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

²² Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

W 2025 r. Gmina Świerzno przyjęła uchwałę ws. określenia zasad udzielenia dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich: uchwała Rady Gminy Świerzno nr XIV/100/25, z dn. 10 lipca 2025 r.

Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale."

Gmina Świerzno posiada GEZ (opracowaną w 2015 r., przyjętą uchwałą Rady Gminy w 2017 r.) i zasadnym wydaje się rozważenie możliwości wsparcia finansowego dla właścicieli takich obiektów. Stanowi to rodzaj zachęty m.in. dla wspólnot mieszkańców, osób indywidualnych.

Z uwagi na zmiany ustawy o ochronie zabytków (...) z 2003 r. - obowiązujące od 01.10.2018 roku rozporządzenie MKiDN w zakresie dofinansowań oraz zaostreżenia kar za świadome niszczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (stanowią integralny element gminnej ewidencji zabytków) oraz zabytków archeologicznych²³ - konieczne jest podjęcie przez samorząd gminy starań na rzecz opracowania stosownej informacji bądź szkoleń dla urzędników i właścicieli i użytkowników zabytków rejestrowych i ewidencyjnych. Szkolenia prowadzi m.in. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, OT w Szczecinie oraz Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

6.4. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW („GEZ”)

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w GEZ w studiach i planach zagospodarowania, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw²⁴ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „*Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy*”²⁵.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez **wójta** (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

²³ Zagrożenie karą finansową od 500 zł do 500000 zł.

²⁴ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

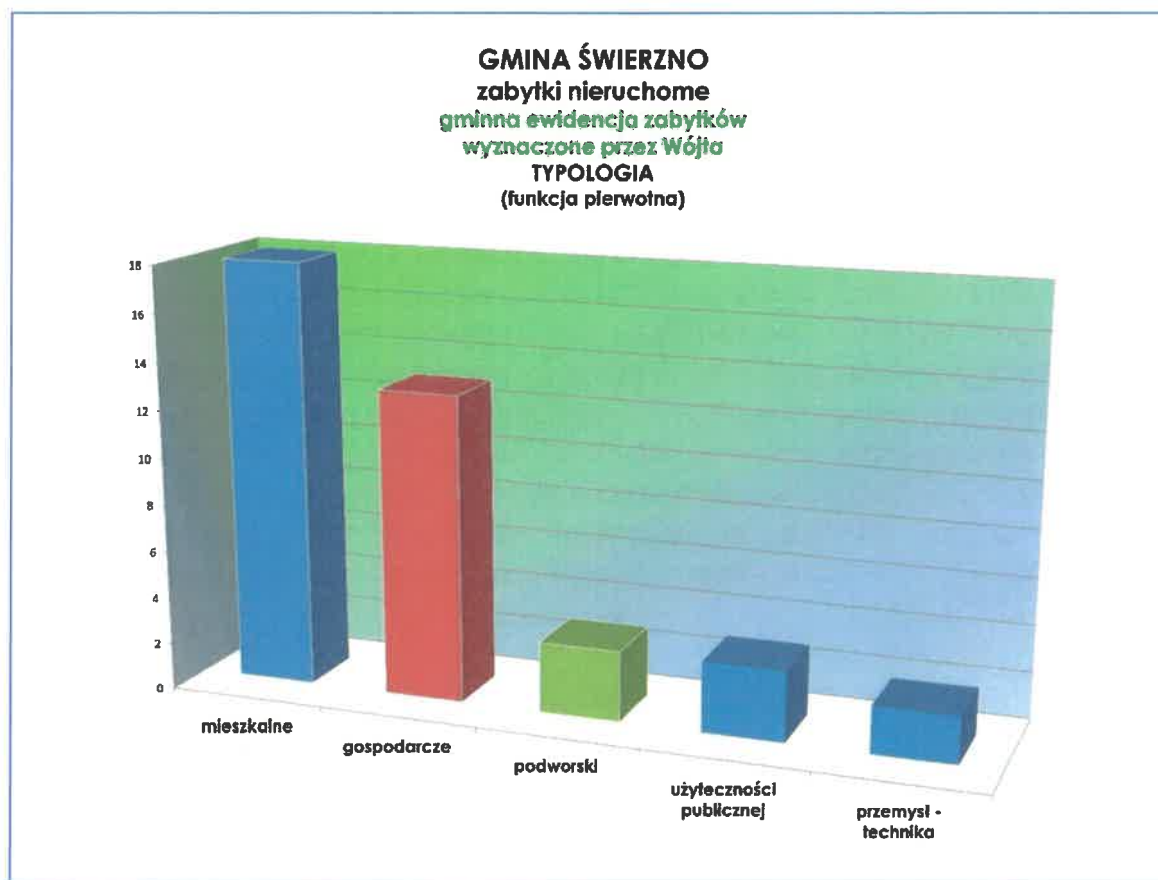
²⁵ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego1) z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie tym w/w. rozporządzenia.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Świerzno została przyjęta Zarządzeniem nr SK.0050.12.2017 Wójta Gminy Świerzno z dnia 24 lutego 2017 roku.

W „GEZ” Gminy Świerzno znajduje się:

127 obiektów i obszarów nieruchomości (w tym 38 wyznaczonych przez Wójta Gminy)

177 stanowisk archeologicznych

GEZ - 38 zabytków nieruchomych wyznaczonych przez Wójta Gminy Świerzno

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust.1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami

ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków²⁶.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w GEZ wskazany został w wojewódzkiej ewidencji zabytków, rejestrze zabytków, a także studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (2018) oraz studium ruralistycznym gminy (1996),

Gmina Świerzno aktualizuje w uzgodnieniu z WUOZ w Szczecinie GEZ – w zakresie wykreśleń.

²⁶ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY ŚWIERZNO

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Gminy Świerzo (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i niematerialnych) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1. MOCNE STRONY

- Różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych, średniowieczne układy ruralistyczne, historyczne świątynie, nekropolie, zieleń komponowana, nekropolie, dziedzictwo archeologiczne.
- Wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe stanowiące potencjał dla rozwoju turystyki w połączeniu z zachowanym dziedzictwem kulturowym (w tym bliskość wybrzeża Bałtyku).
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzo na lata 2021-2025, zawierający cele i zadania do realizacji przez samorząd.
- Gminna Ewidencja Zabytków opracowana w 2015, uchwalona w 2017 r., aktualizowana.
- Uchwała Rady Gminy Świerzo nr XIV/100/25, z dn. 10 lipca 2025 r., ws. określenia zasad udzielenia dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich.
- Zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (AZP), nieruchomych i ruchomych (do części obiektów powstały podstawowe dokumentacje konserwatorskie, w zasobach WUOZ, NID, BDZ).
- Studium ruralistyczne (skrótowe) gm. Świerzo oprac. przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2000r. stanowiące podstawę wiedzy o zasobie kulturowym.
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Świerzo” (aktualizacja 2017) zawiera typową analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Opracowywane mpzp, przystąpienie do opracowania planu ogólnego Gminy Świerzo.
- Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w Świerzu z filią w Gostyniu I jej rola kulturotwórcza.
- Liczna sieć świetlic wiejskich.
- „Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Świerznowskiej” (od 2014 r.), wspomaganie społeczności lokalnej; Chór Świerzo.
- Szlak Św. Jakuba etap 34; 3 lokalne szlaki rowerowe (wskazane w suikzp 2017).
- Pozyskiwanie środków zewnętrznych na remont zabytków będących własnością gminy (pałac w Stuchowie/ SP ze środków Programu Rządowego Polski Ład, 2024).
- Utworzenie sali muzealnej z wernisazową w stuchowskim pałacu.
- Gmina Świerzo jest członkiem Lokalnej Grupy Działania „Partnerstwo w rozwoju”.

7.2. SŁABE STRONY

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania („SUiKZP 2018”) zawiera szczegółowe zapisy dotyczące zagrożeń w funkcjonowaniu dziedzictwa kulturowego – niewystarczające egzekwowanie jego zapisów.
- Niewystarczająca liczba zabytkowych obiektów objętych ochroną prawną w postaci wpisu do rejestru zabytków.
- Postępująca degradacja historycznych układów ruralistycznych; pogarszający się stan techniczny większości budynków wiejskich i zabudowań.
- Niewystarczające eksponowanie pod względem turystycznym obszarów gminy na których występują wartościowe obiekty.
- W strukturze UG Świerzno brak stanowiska ds. zabytków.
- Brak odpowiedniej promocji ze strony Gminy rodzimego dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców, brak współpracy w tym zakresie z podmiotami kompetentnymi (np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa OT w Szczecinie).
- Historyczne nekropolie, wymagają pilnych prac porządkowych.
- Brak stosownej polityki samorządu zachęcającej do inwestycji ewentualnych nowych użytkowników obiektów zabytkowych (w tym ujętych w GEZ). Rozważenie możliwości ulg podatkowych lub partnerstwa publiczno-prywatnego.
- Zanikanie cech tradycyjnej (ryglowej) zabudowy, a także dewaloryzujące modernizacje.
- Brak dostępu do części obiektów zabytkowych stanowiących własność prywatną (np. zespół w Świerznie); niezadowolające oznakowanie cennych obiektów.
- Dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy – wymiana stolarki, przebudowa elewacji (docieplenia zewnętrzne), docieplenia zewnętrzne, ahistoryczna kolorystyka elewacji.
- Niewystarczające wykorzystanie wszystkich dostępnych źródeł dofinansowania działań w sferze ochrony i opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym.
- Brak merytorycznej weryfikacji informacji o zabytkach na stronach Gminy Świerzno.
- Brak dostępu internetowego do bazy danych GEZ.
- Brak Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

7.3. PERSPEKTYWY

- ✓ Gmina Świerzno może eksponować i promować dobrze utrzymane zabytkowe budowle (w tym architektura sakralna, zieleń komponowana.).
- ✓ Gminna Biblioteka Publiczna w Świerznie (wraz z filią w Gostyniu, pałac w Stuchowie (siedziba SP oraz Sali muzealnej) jako animatorzy działań w sferze promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego, także o zasięgu ponadregionalnym, tworząca zaplecze merytoryczne dla samorządu gminy.
- ✓ Tworzenie warunków dla wszystkich właścicieli zabytków poprzez np. porozumienia publiczno-prywatne, publiczno-publiczne, skutkujących zwiększeniem udziału w działalności turystycznej.

- ✓ Zapewnienie w budżecie gminy środków finansowych na systematyczne prace remontowe w obiektach wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- ✓ Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie historycznych (zabytkowych) budynków i zespołów zabytkowych na całym obszarze gminy.
- ✓ Funkcjonowanie sieci gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych zagrodach.
- ✓ Systematyczny rozwój szlaków turystycznych.
- ✓ Nowoczesne technologie cyfrowe umożliwiające wirtualny dostęp do dziedzictwa kulturowego (np. VR, aplikacje)
- ✓ Zagospodarowanie turystyczne dostosowane do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służące rozwojowi i promocji wybranych obszarów w gminie.
- ✓ Społeczeństwo świadome historii Pomorza Zachodniego, a tym samym akceptujące dziedzictwo kulturowe jako własną – swojską - przestrzeń.
- ✓ Stała współpraca z podmiotami działającymi na rzecz zachowania historycznego dziedzictwa kulturowego (np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa OT w Szczecinie), skutkującymi szkoleniami dla właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych.
- ✓ Uczestnictwo Gminy Świerzno w Europejskich i Zachodniopomorskich Dniach Dziedzictwa (koordynator wojewódzki – Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie)

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚWIERZNO

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przeгляд zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku **Gminy Świerzno** atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny Gminy oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana – parki, nekropolie);

- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;

Cel perspektywiczny 2 - Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- wykreowanie wiodącego wydarzenia kulturalnego związanego z dziedzictwem kulturowym integrującego różne środowiska
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne, biblioteczne);

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA**Propozycje zadań do realizacji w lata 2026 - 2029
na mocy uchwały Rady Gminy w Świerznie**

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2026-2029 na mocy uchwały Rady Gminy Świerzno
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie, weryfikacja i uzgodnienie z WUOZ Gminnej Ewidencji Zabytków (wykonanej w 2015 r., uchwalonej w 2017)	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków. 2. Weryfikacja kart GEZ po analizie aktualnych wykazów WEZ i rejestru 3. Utworzenie gminnego portalu cyfrowego z bazą danych o zabytkach gminy
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zasobu dziedzictwa kulturowego	Rozważenie możliwości wystąpienia do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie „z urzędu” do rejestru zabytków wskazanych w „SUIKZP 2017”
	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	1. Monitoring stanu zachowania zabytków ujętych w GEZ. 2. Budowa komputerowej bazy danych, w tym w systemie informacji geoprzestrzennej
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Remonty historycznych obiektów na obszarze Gminy Świerzno	Obiektów sakralnych oraz świeckich (rozpoczęcie lub kontynuacja działań, wsparcie finansowe i organizacyjne), w tym w oparciu o uchwałę Rady Gminy Świerzno nr XIV/100/25, z dn. 10 lipca 2025 r
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Świerzno prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy	Udzielanie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie, w oparciu o uchwałę Rady Gminy Świerzno nr XIV/100/25, z dn. 10 lipca 2025 r.

	Opracowanie systemu rekompensat i ulg dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskie	Podjęcie uchwały o wdrożeniu systemu ulg i rekompensat dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskie
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną.	Oznakowanie zabytków na terenie Gminy Świerzno zgodnie z odpowiednimi przepisami
	Opieka nad historycznymi nekropoliami Gminy Świerzno	Zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymaniowych na terenie cmentarzy ewangelickich, w uzgodnieniu z WUOZ
	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnych wzorców architektonicznych w nowych realizacjach	Zorganizowanie konkursu architektonicznego promującego dobre przykłady
	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnych wzorców architektonicznych w nowych realizacjach	Zorganizowanie konkursu architektonicznego promującego dobre przykłady

**CEL PERSPEKTYWICZNY 2.
FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2026-2029 na mocy uchwały Rady Gminy Świerzno
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	Tworzenie nowych oraz rozbudowa i oznakowanie istniejących ścieżek i tras turystycznych wykorzystujących warunki środowiska kulturowego, np.: Szlak Budownictwa Ryglowego
	Budowa produktu turystycznego	Wykorzystanie potencjału historycznego architektury rezydencyjnej i zespołów parkowych (w tym unikatowy zespół w Świerznie)
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	1. Uzupelnienie systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko rejestrowych) według istniejącego wzoru. 2. Przewodniki po zabytkach Gminy (nie tylko rejestrowych)

	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów	<p>1. Przygotowanie informatora dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania np. na stronach www. Gminy Świerzno</p> <p>2. Zorganizowanie warsztatów dla właścicieli i użytkowników zabytków w aspekcie pozyskiwania dotacji (SWZP, MKiDN itp.)</p>
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, w Urzędzie Gminny, Gminnej Bibliotece Publicznej - ze specjalistami konserwatorami, architektami (współpraca z BDZ, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, NID)
	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, w Urzędzie Gminny, Gminnej Bibliotece Publicznej - ze specjalistami konserwatorami, architektami (współpraca z BDZ, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, NID)
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2026-2029 na mocy uchwały Rady Gminy Świerzno
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży	<p>1. Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich), ze specjalistami konserwatorami, architektami (współpraca z BDZ, SKZ, NID)</p> <p>2. Organizacja lekcji bibliotecznych i konkursów historycznych</p> <p>3. Udział młodzieży szkolnej w corocznym konkursie literacko-historycznym w ramach EDD i ZDD</p>

	<p>Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży</p> <p>Promocja znaczenia Gminy Świerzno dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego</p>	<p>1. Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, Sali muzealnej w Stuchowie), ze specjalistami konserwatorami, architektami (współpraca z BDZ, SKZ, NID)</p> <p>2. Organizacja lekcji bibliotecznych i konkursów historycznych</p> <p>3. Udział młodzieży szkolnej w corocznym konkursie literacko-historycznym w ramach EDD i ZDD</p> <p>Przygotowanie cyklu spotkań z osobistościami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi</p>
	<p>Promocja dziedzictwa kulturowego</p>	<p>Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych (w tym strony www. partnerów np. BDZ, SKZ, itp.)</p>
<p>2.</p> <p>Promocja dziedzictwa kulturowego gminy</p>	<p>Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja).</p>	<p>1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom np.: - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości</p> <p>2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (kościół, pałace)</p>
	<p>Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych</p>	<p>Kontynuacja wydarzeń tematycznych organizowanych przez Gminną Bibliotekę Publiczną, stowarzyszenia, zespoły folklorystyczne, osoby prywatne (np. właściciele obiektów historycznych)</p>
	<p>Organizacja dorocznych obchodów Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze gminy</p>	<p>Udział w obchodach ZDD i EDD na obszarze gminy (sierpień-październik-każdego roku), we współpracy z organizatorami (Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie)</p>
	<p>Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych)</p>	<p>Kontynuacja wydarzeń lub ich inicjacja</p>

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Gminy Świerzno.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.
- Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2026-2029) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować.
- Po dwóch latach od uchwalenia Programu Wójt składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Świerzno w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjne i in.)

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac, w szczególnych wypadkach do 100%.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa, udzielania dotacji celowej na zadania nim objęte oraz udzielania dofinansowań podmiotom prowadzącym działalność w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (Dz. U. z 2021 r. poz. 2090, ze zm. - Dz.U. 2024 poz. 1167).

Fundusz Kościelny³⁰

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej³¹.

Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych - zabezpieczających, z wyłączeniem otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni. Dofinansowania nie mają ograniczeń przedmiotowych i dotyczą wszystkich obiektów sakralnych, ujętych także w ewidencji konserwatorskiej.

www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program Wspólnie dla dziedzictwa służy dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem, w tym nad zabytkami. Pożądanym efektem Programu będzie wzmocnienie kapitału społecznego, stanowiącego jeden z czynników rozwoju nowoczesnych społeczeństw obywatelskich, poprzez animowanie wspólnego działania różnych lokalnych interesariuszy na rzecz rozpoznania i zachowania dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe i związane z nim wartości.

³⁰ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

³¹ <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>, dostęp: listopad 2025

Program adresowany jest do **organizacji pozarządowych**.

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

1. prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu;
2. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
3. działania zmierzające do zachowania i wzmocnienia tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości;
4. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmocnienia społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
5. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W 2025 roku budżet programu wynosił 1 520 000 zł.

<https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego wspiera (od 2007 r.) właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków (od 2018 r.) położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”.

W latach 2024-2025 budżet wynosił 3,5 mln złotych, a na 2026 r. jest zaplanowane 4 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentacje projektowe i konserwatorskie. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego.

www.bip.wzp.pl

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

(w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (*o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...*) i aktów wykonawczych do nich (*rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego³²

RPO na lata 2021–2027 jest wdrażany, w trakcie oczekiwania na nabory. <http://funduszeu.wzp.pl/>)

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie
UMWZ ul. Kuśnierska 12 B, 70-536 Szczecin; gpi@wzp.pl

³² Należy monitorować wdrożenie na lata 2021-2027 FEPZ – Funduszy Europejskich dla Pomorza Zachodniego.

Załącznik 1**Wykaz rejestru zabytków nieruchomości gminy Świerzno - stan na 30.10.2025 r.**[Rejestr zabytków - BIP Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie \(alfatv.pl\)](#)

I.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu	Nr decyzji	Dawny nr rej.
1	Będzieszewo	park dworski	2 poł. XIX w.	1374	1980.11.06	KL.I.5340/15/80	894
2	Gostyń	park dworski	XVIII-XIX w.	1375	1980.11.05	KL.I.5340/12/80	891
3	Gostyń	relikty średniowiecznego kościół	2 poł. XIV w.	1217	2014.02.14	DZ.5130.03.2014.AR	
4	Gostyń	cmentarz przykościelny	XIV – XX w.	1217	2014.02.14	DZ.5130.03.2014.AR	
5	Jatki	park dworski	2 poł. XIX w.	1339	1980.12.12	KL.I.5340/14/80	893
6	Kępica	park dworski	2 poł. XIX w.	1244	1980.11.05	KL.I.5340/9/80	888
7	Margowo	park dworski	2 poł. XIX w.	1340	1980.11.06	KL.I.5340/13/80	892
8	Margowo	dwór	1772 r.	1340	1963.12.10	KI.20/53/63	437
9	Stuchowo	pałac	kon. XVIII w.	1891	1978.08.10	KI.I.5340/12/78	816
10	Stuchowo	park dworski	XIX w.	1891	1979.07.26	KI.I.5340/33/79	868
11	Sulikowo	park dworski	XIX w.	1338	1956.12.19	KL.V-0/197/56	194
12	Świerzno	dwór (zespół budynków)	1718-1730	1369	1954.06.18	KL.V-0/24/54	20
13	Świerzno	park dworski	XVIII w.	1369	1955.07.30	KI.V-0/45/55	176
14	Świerzno	kościół Św. Trójcy	1681 r.	1335	1958.09.12	KL.V-0/93/58	334

Załącznik 2**Wykaz stanowisk archeologicznych gminy Świerzno**

(na podstawie Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzno na lata 2021-2025)

Lp.	Miejscowość	Nr karty	Numer stanowiska w miejscowości	Numer obszaru AZP	Numer stanowiska na obszarze	Strefa ochrony: nr rej.
1	Kepica	86	4	19-09	41	W.I
2	Starza	123	2	19-10	72	W.I/724
3	Starza	106	6	19-10	37	W.I/723
4	Stuchowo	95	1	19-10	25	W.I/695
5	Stuchowo	126	1a	19-10	79	W.I
6	Kepica	175	7	20-10	58	W.I/736
7	Bedzieszewo	85	3	19-09	40	W.II
8	Białobudź	2	2	17-09	8	W.II
9	Chomino	156	2	20-09	55	W.II
10	Chomino	139	6	20-09	12	W.II
11	Duniewo	158	1	20-09	58	W.II
12	Gostyniec	47	1	18-09	47	W.II
13	Gostyniec	48	2	18-09	49	W.II
14	Gostyniec	50	4	18-09	52	W.II
15	Gostyń	40	3	18-09	38	W.II
16	Gostyń	42	9	18-09	41	W.II
17	Gostyń	44	11	18-09	43	W.II
18	Grębowo (ob. Margowo)	65	1	19-09	12	W.II
19	Jatki	59	1	19-09	6	W.II
20	Jatki	60	3	19-09	7	W.II
21	Jatki	57	4	19-09	4	W.II
22	Jatki	64	10	19-09	11	W.II
23	Krzepocin	163	2	20-09	63	W.II
24	Margowo	146	2	20-09	19	W.II
25	Margowo	67	4	20-09	20	W.II
26	Margowo	133	6	20-09	6	W.II
27	Margowo	134	7	20-09	7	W.II
28	Margowo	135	8	20-09	8	W.II
29	Starza	114	1	19-10	45	W.II
30	Starza	125	3	19-10	75	W.II
31	Starza	115	9	19-10	46	W.II
32	Starza	122	11	19-10	71	W.II
33	Starza	174	21	20-09	36	W.II
34	Stuchowo	101	7	19-10	32	W.II
35	Sulikowo	37	21	18-09	33	W.II
36	Świerzno	76	4	19-09	29	W.II
37	Świerzno	71	5	19-09	24	W.II
38	Świerzno	79	13	19-09	33	W.II
39	Swiniec (ob. Ugory)	52	4	18-09	62	W.II
40	Swiniec (ob. Ugory)	53	5	18-09	63	W.II
41	Bedzieszewo	82	1	19-09	37	W.III
42	Bedzieszewo	84	2	19-09	39	W.III
43	Bedzieszewo	83	4	19-09	38	W.III
44	Białobudź	1	1	17-09	7	W.III
45	Białobudź	3	3	17-09	9	W.III
46	Białobudź	4	5	17-09	11	W.III
47	Chomino	153	1	20-09	49	W.III
48	Chomino	143	3	20-09	16	W.III
49	Chomino	142	4	20-09	15	W.III

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚWIERZNO NA LATA 2026-2029

50	Chomino	140	5	20-09	13	W.III
51	Chomino	155	7	20-09	52	W.III
52	Chomino	154	11	20-09	50	W.III
53	Chomino	141	12	20-09	14	W.III
54	Chomino	144	13	20-09	17	W.III
55	Ciećmierz (ob. Kaleń)	55	15	18-10	50	W.III
56	Ciesław	173	1	20-10	11	W.III
57	Ciesław	167	3	20-10	5	W.III
58	Ciesław	168	4	20-10	6	W.III
59	Ciesław	169	5	20-10	7	W.III
60	Ciesław	170	6	20-10	8	W.III
61	Ciesław	171	7	20-10	9	W.III
62	Ciesław	172	8	20-10	10	W.III
63	Dumiewo	161	2	20-09	61	W.III
64	Dumiewo	159	3	20-09	59	W.III
65	Dumiewo	160	4	20-09	60	W.III
66	Dumiewo	157	6	20-09	57	W.III
67	Gostyniec	49	3	18-09	50	W.III
68	Gostyniec	51	5	18-09	53	W.III
69	Gostyń	9	1	17-09	20	W.III
70	Gostyń	41	2	18-09	39	W.III
71	Gostyń	7	4	17-09	18	W.III
72	Gostyń	8	5	17-09	19	W.III
73	Gostyń	11	6	17-09	22	W.III
74	Gostyń	10	6a	17-09	21	W.III
75	Gostyń	12	7	17-09	23	W.III
76	Gostyń	13	8	17-09	24	W.III
77	Gostyń	43	10	18-09	42	W.III
78	Gostyń	45	13	18-09	45	W.III
79	Gostyń	46	14	18-09	46	W.III
80	Gostyń	6	15	17-09	17	W.III
81	Gostyń	14	16	17-09	25	W.III
82	Gostyń	15	17	17-09	26	W.III
83	Gostyń	38	18	18-09	34	W.III
84	Gostyń	39	20	18-09	36	W.III
85	Grębowo (ob. Margowo)	66	12	19-09	13	W.III
86	Jałki	63	2	19-09	10	W.III
87	Jałki	58	5	19-09	5	W.III
88	Jałki	62	6	19-09	9	W.III
89	Jałki	61	7	19-09	8	W.III
90	Jałki	70	8	19-09	23	W.III
91	Jałki	69	9	19-09	22	W.III
92	Kaleń	89	1	19-10	1	W.III
93	Kaleń	90	2	19-10	2	W.III
94	Kaleń	91	4	19-10	4	W.III
95	Kaleń	92	6	19-10	6	W.III
96	Kaleń	93	8	19-10	8	W.III
97	Kepica	94	1	19-10	24	W.III
98	Kepica	87	2	19-09	42	W.III
99	Kepica	88	5	19-09	43	W.III
100	Kepica	96	6	19-10	26	W.III

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚWIERZNO NA LATA 2026-2029

101	Krzepocin	164	1	20-09	66	W.III
102	Krzepocin	166	3	20-10	2	W.III
103	Krzepocin	162	5	20-09	62	W.III
104	Krzepocin	165	7	20-10	1	W.III
105	Margowo	130	1	20-09	3	W.III
106	Margowo	127	3	20-08	82	W.III
107	Margowo	68	5	19-09	21	W.III
108	Margowo	136	9	20-09	9	W.III
109	Margowo	137	10	20-09	10	W.III
110	Margowo	129	11	20-09	2	W.III
111	Margowo	128	12	20-09	1	W.III
112	Margowo	131	13	20-09	4	W.III
113	Margowo	132	14	20-09	5	W.III
114	Margowo	138	15	20-09	11	W.III
115	Margowo	145	16	20-09	18	W.III
116	Margowo	147	17	20-09	22	W.III
117	Margowo	148	18	20-09	23	W.III
118	Margowo	150	20	20-09	26	W.III
119	Margowo	149	21	20-09	24	W.III
120	Margowo	151	22	20-09	27	W.III
121	Margowo	152	23	20-09	28	W.III
122	Rybice	19	1	18-09	13	W.III
123	Rybice	17	2	18-09	11	W.III
124	Rybice	5	3	17-09	16	W.III
125	Rybice	16	4	18-09	10	W.III
126	Rybice	18	5	18-09	12	W.III
127	Starza	104	4	19-10	35	W.III
128	Starza	105	5	19-10	36	W.III
129	Starza	111	7	19-10	42	W.III
130	Starza	113	8	19-10	44	W.III
131	Starza	124	10	19-10	73	W.III
132	Starza	103	12	19-10	34	W.III
133	Starza	107	13	19-10	38	W.III
134	Starza	108	14	19-10	39	W.III
135	Starza	109	15	19-10	40	W.III
136	Starza	110	16	19-10	41	W.III
137	Starza	112	17	19-10	43	W.III
138	Starza	116	18	19-10	47	W.III
139	Starza	121	19	19-10	70	W.III
140	Stuchowo	98	2	19-10	28	W.III
141	Stuchowo	117	3	19-10	65	W.III
142	Stuchowo	118	4	19-10	66	W.III
143	Stuchowo	99	5	19-10	29	W.III
144	Stuchowo	100	6	19-10	31	W.III
145	Stuchowo	102	8	19-10	33	W.III
146	Stuchowo	97	9	19-10	27	W.III
147	Stuchowo	119	11	19-10	67	W.III
148	Stuchowo	120	12	19-10	69	W.III
149	Sulikowo	35	1	18-09	31	W.III
150	Sulikowo	34	2	18-09	30	W.III
151	Sulikowo	177	3	18-09	19	W.III
152	Sulikowo	31	4	18-09	27	W.III
153	Sulikowo	32	5	18-09	28	W.III

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚWIERZNO NA LATA 2026-2029

154	Sulikowo	26	6	18-09	22	W.III
155	Sulikowo	25	7	18-09	21	W.III
156	Sulikowo	20	9	18-09	14	W.III
157	Sulikowo	21	11	18-09	16	W.III
158	Sulikowo	22	12	18-09	17	W.III
159	Sulikowo	23	13	18-09	18	W.III
160	Sulikowo	24	14	18-09	20	W.III
161	Sulikowo	27	15	18-09	23	W.III
162	Sulikowo	28	16	18-09	24	W.III
163	Sulikowo	29	17	18-09	25	W.III
164	Sulikowo	30	18	18-09	26	W.III
165	Sulikowo	33	19	18-09	29	W.III
166	Sulikowo	36	20	18-09	32	W.III
167	Swierzno	81	1	19-09	35	W.III
168	Swierzno	80	2	19-09	34	W.III
169	Swierzno	78	3	19-09	32	W.III
170	Swierzno	72	7	19-09	25	W.III
171	Swierzno	73	8	19-09	26	W.III
172	Swierzno	74	9	19-09	27	W.III
173	Swierzno	75	10	19-09	28	W.III
174	Swierzno	77	12	19-09	31	W.III
175	Ugory	54	1	19-09	64	W.III
176	Ugory	56	2	19-09	3	W.III
177	Ugory	176	3	19-09	2	W.III

Załącznik 3

Wykaz zabytków nieruchomych gminy Świerzno ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków - w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków i typowane przez Wójta do gminnej ewidencji zabytków

(na podstawie Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Świerzno na lata 2021-2025 oraz wykazu WUOZ w Szczecinie z 2025 r.)

Obiekty z wojewódzkiej ewidencji zabytków					
Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	datowanie	Adres	Uwagi
1.	Bedzieszewo	cmentarz	1930		
2.	Bedzieszewo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
3.	Chomino	cmentarz komunalny	1920		
4.	Chomino	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
5.	Chomino	dwór	4 ćw. XVIII w.	41	
6.	Ciesław	cmentarz rodowy	Pocz. XIX w.		
7.	Ciesław	dwór	Ok. 1900	12	
8.	Ciesław	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
9.	Duniewo	cmentarz			
10.	Duniewo	obora (4) w zespole folwarcznym	1912-1918		
11.	Duniewo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w.		
12.	Duniewo	pałac	Prawdopodobnie koniec XIX w.	15	
13.	Gostyniec	chahupa	2 poł. XIX w.	5	
14.	Gostyniec	chahupa	3 ćw. XIX w.	15	
15.	Gostyniec	stodoła	1870	12	
16.	Gostyniec	chahupa	Pocz. XIX w.	12	
17.	Gostyniec	chahupa	Pol. XIX w.	11	
18.	Gostyniec	chahupa	1 poł. XIX w.	7	
19.	Gostyniec	chahupa	Ok. poł. XIX w.	21	
20.	Gostyniec	chahupa	Ok. poł. XIX w.	2	

21.	Gostyniec	chałupa	4 ćw. XIX w.	10	
22.	Gostyniec	chałupa	Ok. poł. XIX w.	42	
23.	Gostyniec	chałupa	Ok. poł. XIX w.	32	
24.	Gostyń	cmentarz	XVIII w.		
25.	Gostyń	cmentarz	2 poł. XX w.		
26.	Gostyń	cmentarz przykościelny	b.d.		
27.	Gostyń	kościół	1847		
28.	Gostyń	zespół folwarczny	XVIII w., budynki 1847-1925		
29.	Gostyń	pałac	k. XIX w.	5	
30.	Jatki	cmentarz	1920		
31.	Jatki	stodoła	Ok. poł. XIX w.		
32.	Jatki	zespół folwarczny	XVIII w., budynki XIX/XX w. i pocz. XX w.		
33.	Jatki	dwór	1900-1910	33	
34.	Kaleń	zagroda	Ok. poł. XIX w.		
35.	Kaleń	chałupa	XVIII w., przebud. ok. poł. XIX w.		
36.	Kaleń	stodoła	4 ćw. XIX w.		
37.	Kępica	cmentarz rodowy	Pocz. XIX w.		
38.	Kępica	spichlerz (8) w zespole folwarcznym	1908		
39.	Kępica	stajnia w zespole folwarcznym	Pocz. XX w.		
40.	Kępica	obora (9) w zespole folwarcznym	1912		
41.	Kępica	zespół folwarczny	XVIII w., budynki pocz. XX w. - 1937		
42.	Kępica	pałac	XIX/XX w.		
43.	Krzemikowo	zespół folwarczny	Poł. XIX w., budynki z pocz. XX w.		
44.	Krzepocin	cmentarz	XIX/XX w.		
45.	Krzepocin	cmentarz	1922		
46.	Krzepocin	zespół folwarczny	k. XVIII w.		
47.	Margowo	obora (12) w zespole folwarcznym	1910		
48.	Margowo	stodoła (21) w zespole folwarcznym	1889		
49.	Margowo	spichlerz (16) w zespole folwarcznym	1910		
50.	Margowo	chlewnia (10) w zespole folwarcznym	1891		
51.	Margowo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki 1772-1939 r.		
52.	Rybice	park dworski	k. XIX w.		

53.	Rybice	zespół folwarczny	XVIII w., budynki XIX/XX w. i pocz. XX w.		
54.	Rybice	budynki mieszkalne (15, 16, 17, 19)	1900-1920	3,1,2,4	
55.	Starza	cmentarz	1890 r.		
56.	Starza	stodoła (6) w zespole folwarcznym	1850		
57.	Starza	zespół folwarczny	1850 do pocz. XX w.		
58.	Starza	budynek gospodarczy (22) w zespole folwarcznym	lata 20-te XX w.		
59.	Starza	spichlerz (7) w zespole folwarcznym	Ok. 1850		
60.	Starza	chałupa w z zespole folwarcznym	lata 20-te XX w.		
61.	Stuchowo	cmentarz przykościelny	XVIII/XIX w.		
62.	Stuchowo	cmentarz rodowy	Pocz. XIX w.		
63.	Stuchowo	mleczarnia (9) w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.	12	
64.	Stuchowo	młyn wodny (57) w zespole folwarcznym	1888 r.	54	
65.	Stuchowo	gorzelnia (15) w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX w.		
66.	Stuchowo	budynek (8) w zespole folwarcznym	Pocz. XX w.		
67.	Stuchowo	chałupa (7) w z zespole folwarcznym	Pocz. XX w.	4-11	
68.	Stuchowo	spichlerz (3) w z zespole folwarcznym	XIX/XX w. pocz. XX w.		
69.	Stuchowo	stajnia (4) w z zespole folwarcznym	XIX/XX w. pocz. XX w.	49b	
70.	Stuchowo	zespół folwarczny	XVIII w., budynki XIX/XX w.		
71.	Stuchowo	stajnia w z zespole folwarcznym	Pocz. XX w.		
72.	Sulikowo	zespół folwarczny	XVIII w, budynki 1864-pocz. XX w.		
73.	Sulikowo	palac	Ok. 1700	46	

74.	Świerzno	cmentarz przykościelny	XVIII w.		
75.	Swierzno	cmentarz	II poł. XX w.		
76.	Świerzno	zespół folwarczny	Dwór 1718-1730, bud. Folwarku poł. XIX w., pocz. XX w.		
Obiekty z wojewódzkiego rejestru zabytków					
77.	Będzieszewo	Park dworski	XIX w.		Nr rej. 1374 z 1980-11.06
78.	Gostyn	Zagroda wiejska	1847-1925	56	Nr rej. 59 z 1955-07-30
79.	Gostyn	Relikty średniowiecznego kościoła, cmentarz przykościelny (nieczynny)	XVIII w.		Nr rej. 1217 z 2014-02-14
80.	Jatki	park dworski	XIX/XX w.	29 a	Nr rej. 1339 z 1980-12-12
81.	Kepica	park dworski	2 poł. XIX		Nr rej. 1224 Z 1980-11-05
82.	Margowo	dwór	XVIII w., 1884 r., przebud. 1903 r.	9	Nr rej. 1340 z 1963-12-10
83.	Margowo	park dworski	2 poł. XIX w.		Nr rej. 1340 z 1980-11-06
84.	Stuchowo	pałac	I. 80te XIX w.	52-53	Nr rej. 816 z 1978-08-10
85.	Stuchowo	park dworski	XIX w		Nr rej. 868 z 1979-07-26
86.	Sulikowo	park dworski	XIX w.		Nr rej. 1338- z 1956-12-19
87.	Świerzno	dwór (zespół budynków)	1718-30, poł. O koniec XVIII w, poł. XIX w. I. 20te XX w.	43-44	Nr rej. 1369 z 1954-06-18
88.	Świerzno	park dworski	XVIII w.		Nr rej. 1369 z 1955-07-30
89.	Świerzno	Kościół Św. Trójcy	1681	76	Nr rej. 1335 z 1958-09-12
Obiekty włączone do gminnej ewidencji zabytków					
90.	Chomino	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	44, 45	
91.	Ciesław	zagroda nr 29: budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	29	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŚWIERZNO NA LATA 2026-2029

92.	Ciesław	zagroda nr 29: budynek gospodarczy	Pocz. XIX w.	29	
93.	Gostyniec	świetlica wiejska	1 ćw. XX w.	40	
94.	Gostyniec	szkoła, ob. budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	33 a, 33 b	
95.	Gostyniec	budynek mieszkalny		27	
96.	Gostyniec	budynek gospodarczy		27	
97.	Gostyniec	budynek mieszkalny	Poł. XIX w.	20	
98.	Gostyń	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	10	
99.	Gostyń	rzączówka	Poł. XIX w.	71	
100.	Gostyń	budynek inwentarski	Poł. XIX w.	71	
101.	Gostyń	budynek mieszkalny		37	
102.	Gostyń	budynek gospodarczy		37	
103.	Gostyń	zagroda nr 11: budynek mieszkalny	Koniec XIX w	11	
104.	Gostyń	zagroda nr 11: budynek gospodarczy	Pocz. XX w.	11	
105.	Gostyń	zagroda nr 11: budynek gospodarczy (kuznia ?)	Pocz. XX w.	11	
106.	Gostyń	budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	62	
107.	Jatki	budynek mieszkalny	Koniec XIX w	1	
108.	Jatki	budynek mieszkalny	3 ćw. XIX w	25	
109.	Jatki	budynek mieszkalny		5	
110.	Jatki	Świetlica (d. szkoła ?)	Ok. 1900	13	
111.	Jatki	zagroda nr 18, budynek mieszkalny		18	
112.	Jatki	zagroda nr 18, budynek gospodarczy		18	
113.	Jatki	zagroda nr 18, budynek gospodarczy		18	
114.	Jatki	Budynek kolejowy, ob. budynek	l.20 XX	34	

		mieszkalny			
115.	Kaleń	budynek mieszkalny	2 poł. XIX w.	1, 1a	
116.	Kaleń	budynek stodołno- inwentarski	Pocz. XX w.	1, 1a	
117.	Kaleń	budynek gospodarczy	Pocz. XX w.	1, 1a	
118.	Kępica	szkoła, ob. budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	13	
119.	Krzepocin	dwór, ob. budynek mieszkalny	XIX/XX w.	22	
120.	Margowo	stajnia z zespołu folwarcznego	1 ćw. XX		
121.	Margowo	powozownia z zespołu folwarcznego	Lata 10-te XX w.		
122.	Margowo	kuznia z zespołu folwarcznego	1912		
123.	Margowo	magazyn	1.80 XIX w.		
124.	Sulikowo	ruina dworu			
125.	Świerzno	budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	49	
126.	Świerzno	budynek mieszkalny	Pocz. XX w.	26	
127.	Świerzno	budynek mieszkalny	3 ćw. XIX w.	14	

Przewodniczący Rady Gminy

 Sebastian Ligenza